

รายงานการวิจัย

เรื่อง

เสริมสร้างความเข้มแข็งประชาคมตำบล
เพื่อกำหนดมาตรฐานคุณภาพการจัดการ
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลตะโหมด
อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง

โดย

นายวีระศักดิ์ อนันตมงคล

ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ ๑	สนับสนุนโดย
กรมการพัฒนาชุมชน	สำนักงานกองทุน
กระทรวงมหาดไทย	สนับสนุนการวิจัย

รายงานการวิจัย

เรื่อง

เสริมสร้างความเข้มแข็งประชาคมตำบล
เพื่อกำหนดมาตรฐานคุณภาพการจัดการ
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลตะโหมด
อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง

โดย

นายวีระศักดิ์ อนันตมงคล

ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ ๘

กรมการพัฒนาชุมชน
กระทรวงมหาดไทย

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย

รายงานการวิจัย เติบโตสร้างความเข้มแข็งประชาคมตำบล เพื่อกำหนดมาตรฐานคุณภาพ
การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลตะโหมค อำเภอตะโหมค จังหวัด
พัทลุง

ประเภทหนังสือ รายงานการวิจัย
หนา 68 หน้า
พิมพ์ครั้งแรก กรกฎาคม 2545
จำนวน เล่ม

คณะผู้วิจัย

ที่ปรึกษาโครงการ

นายวิชุด มนต์เอื้อศิริ

รองอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน

หัวหน้าโครงการ

นายวิระศักดิ์ อนันตมงคล

ผู้อำนวยการศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 9

นักวิจัยหลัก

1. นายสำราญ จิตมานะ

หัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมกิจกรรมชุมชน

2. นายไกรวุฒิ ช่วยสถิตย์

นักวิชาการพัฒนาชุมชน 8 ว

3. นายสุเมธ บุญยอก

นักวิชาการพัฒนาชุมชน 7 ว

4. นายกฤษณ์พงศ์ สมอวิล

นักพัฒนาทรัพยากรบุคคล 6

ทีมวิจัยสถาน

พระครูสังฆรักษ์วิชาญ

เลขานุการสถานวัดตะโหมค

นายวรรณ ขุนจันทร์

รองประธานสถานวัดตะโหมค

นายเจริญ ราชวาริ

ประธานป่าชุมชนเขาหัวช้าง

นายฉวาท ทองรักษ์
ประธานชมรมไม้ผล
นายสมบุรณ์ จิตสารอาภรณ์
กรรมการป้าชุมชนเขาหัวช้าง
นายสมเกียรติ บัญชาพัฒนศักดิ์
กรรมการป้าชุมชนเขาหัวช้าง
นายกมล ชุนจันทร์
กรรมการป้าชุมชนเขาหัวช้าง
นายมะแอน พลน้อย
กรรมการกลุ่มพัฒนาชาวตักโก้เขาพระ
นายบุญชอบ เพ็ญจรัส
รองประธานป้าชุมชนเขาหัวช้าง
นางสาวชื่นกมล ชุนจันทร์
กรรมการป้าชุมชนเขาหัวช้าง
นายสมบุรณ์ ชั่วราชการ
กรรมการป้าชุมชนเขาหัวช้าง
นางสาวอุทา วัชร่ม
กรรมการป้าชุมชนเขาหัวช้าง

ผู้มีส่วนในการเสริมสร้างความรู้ ประสบการณ์

นายปิยะ กิจถาวร
สำนักงานสนับสนุนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคใต้ตอนล่าง
กองบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
นางรักชนก ทองขจร
สำนักงานสนับสนุนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคใต้ตอนล่าง
กองบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
บทคัดย่อ	
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมา	1
1.2 วัตถุประสงค์	1
1.3 คำถามหลักของการวิจัย	2
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	2
1.5 แนวทางการขับเคลื่อน กระบวนการให้เกิดประชาคมตำบลที่เข้มแข็ง	2
1.6 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีในการวิจัย	3
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและงานพัฒนาที่ผ่านมา	
2.1 การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	4
2.2 แนวคิดเรื่องข้อมูลการมีส่วนร่วมของชุมชน	5
2.3 แนวคิดประชาคมตำบล	7
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิต	10
2.5 ผลงานวิจัยความเข้มแข็งของชุมชน “ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเป็น ประชาคมตำบลของบางขุนไทร”	14
2.6 ผลงานวิจัย องค์ความรู้ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชุมชนกรุงชิง โดย โครงการวิจัยการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วมตำบลกรุงชิง	16
2.7 สรุปความคิดเห็นของคณะวิจัยและประชาคมตำบลถึงความสำคัญ ของเรื่องที่จะวิจัย	17
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	
3.1 ขอบเขตของการศึกษา	20
3.2 กลุ่มบุคคลเป้าหมายและทีมวิจัย	21
3.3 ผู้มีส่วนร่วมในการเสริมความรู้ ประสิทธิภาพ	22
3.4 แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล	22

บทที่ 4 วิธีการเสริมสร้างความเข้มแข็งประชาคมตำบลตะโหนดและหอของ การเสริมสร้างความเข้มแข็งประชาคมตำบล เพื่อกำหนดมาตรฐาน คุณภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง	
4.1 วิธีการเสริมสร้างความเข้มแข็งประชาคมตำบลตะโหนด	23
1) ภาวะการนำและความเป็นผู้นำ	24
2) ช่องทางการสื่อสารของคน หรือกลุ่มองค์กร ในตำบล	25
3) การสำนึกความเป็นพลเมือง	26
4) การแก้ปัญหาท้องถิ่นร่วมกัน	28
5) ความสัมพันธ์ระหว่างคน องค์กรและสถาบัน	30
6) ความรู้สึกของประชาชน ในด้านที่เกี่ยวกับความเป็นชุมชน หรือความผูกพันระหว่างกันของชุมชน และบรรทัดฐาน ของความร่วมมือกันในชุมชน	31
4.2 ผลการเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาคมตำบล เพื่อกำหนด มาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง	
4.2.1) บริบทของตำบลตะโหนด	32
4.2.2) การศึกษาวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวตะโหนด กับความสัมพันธ์กับระบบธรรมชาติ	42
4.3 รูปแบบมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับท้องถิ่น	48
4.4 ระเบียบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตะโหนด	57
4.5 ระเบียบของคณะกรรมการการท่องเที่ยวตะโหนด	58
4.6 ตัวอย่างโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตะโหนด	59
4.7 ทำอย่างไร ให้ชุมชนตะโหนดมีความเข้มแข็ง และมีส่วนร่วมในการ จัดการท่องเที่ยว	61

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
5.1 ขอบเขตของการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ฯลฯ	62
5.2 ขอบเขตเนื้อหาสาระ	62
5.3 วิธีเก็บข้อมูล	62
5.4 การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล	63
5.5 สรุปผลการศึกษา	63
5.6 อภิปรายผล	67
5.7 ข้อเสนอแนะ	68
5.8 ปัญหาอุปสรรค	68
บรรณานุกรม	
ภาคผนวก	

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
1. แผนภาพแสดงความสัมพันธ์ของการขับเคลื่อนประชาคมตำบลตะโหนด ในการกำหนดมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลตะโหนด	19
2. แผนภาพแสดงช่องทางการสื่อสารของคนหรือกลุ่มองค์กรในตำบล	25
3. แผนภาพแสดงการดำเนินกิจกรรมเป็นพลเมือง การแก้ไขปัญหาท้องถิ่น ร่วมกับของชุมชนตะโหนด	29
4. แผนภาพแสดงความสัมพันธ์ของคน องค์กร และสถาบัน	30
5. แผนภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิต และขนบธรรมเนียม ประเพณี ที่มีความสัมพันธ์กับระบบธรรมชาติของชาวตะโหนด	47

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมา

การท่องเที่ยว คือ การที่บุคคลได้เคลื่อนย้ายตัวเองไปยังพื้นที่อื่น ๆ นอกเหนือจากที่พักอาศัยหรือที่ทำงาน ซึ่งอาจจะเป็นภายในหรือนอกประเทศ หรือคนจากต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศของเรา รูปแบบการท่องเที่ยวที่พบเห็น ได้แก่ การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ แหล่งโบราณสถาน แหล่งบันเทิง หรือการกีฬาต่าง ๆ การประชุมหรือสัมมนา ฯลฯ ซึ่งจะเห็นได้ว่านโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐก่อให้เกิดผลดีทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน สังคม เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศเข้ามาเยือนเป็นจำนวนมาก จึงสามารถดึงดูดเงินตราต่างประเทศเข้ามาหมุนเวียนภายในประเทศได้มากเช่นกัน แต่ในขณะเดียวกันนักท่องเที่ยวเหล่านี้ก็ได้สร้างผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวทำให้เสื่อมโทรมลงจนไม่เป็นที่ดึงดูดใจอีกต่อไป

บ้านตะโหมค อำเภอตะโหมค จังหวัดพัทลุง เป็นชุมชนเก่าแก่แห่งหนึ่งที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว ตั้งอยู่เชิงเขาบรรทัด มีลำคลอง ลำห้วยหลายสายไหลจากต้นน้ำ มีภูมิทัศน์อันสวยงามและมีแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่ง ได้แก่ น้ำตกถลามหม่อมขุย น้ำตกท่าช้าง และประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ จึงเป็นที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมอย่างมากมายเสมอ ดังนั้น เพื่อส่งเสริมให้ชาวชุมชนบ้านตะโหมคได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่เหมาะสมกับท้องถิ่น คณะผู้วิจัยร่วมกับผู้นำชุมชนตะโหมค(ทีมวิจัยสนาม) จึงทำการศึกษาเสริมสร้างความเข้มแข็งประชาคมตำบล เพื่อกำหนดมาตรฐานคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลตะโหมค อำเภอตะโหมค จังหวัดพัทลุงขึ้นเพื่อให้ชุมชนตะโหมคได้มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มีความยั่งยืนตลอดไป

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 เพื่อศึกษาวิถีชีวิต และขนบธรรมเนียม ประเพณี ของชาวตะโหมค มีความสัมพันธ์กับระบบธรรมชาติอย่างไร

1.2.2 เพื่อกำหนดรูปแบบมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับท้องถิ่น

1.2.3 ทำอย่างไรให้ชุมชนตะโหมคมีความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1.5.2 ในการเตรียมสร้างให้เกิดประชาคมที่ยั่งยืนนั้น ต้องเกิดจากระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน

- เรียนรู้ถึงปัญหาต่างๆ ของชุมชน ร่วมกันทำให้ประชาชนมีจิตสำนึกร่วมต่อสู้ถึงที่กำลังเกิดขึ้นและเชื่อมั่นว่าประชาชนในท้องถิ่นเท่านั้นที่สามารถแก้ไขปัญหของท้องถิ่นได้
- การสื่อสาร 2 ททาง ทำให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ อันนำไปสู่การมีส่วนร่วม
- การมีสถานที่ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันช่วยให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้
- การเรียนรู้จากปฏิบัติการจริง เป็นการเรียนรู้ที่ถาวร อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของชุมชน
- การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ตรง ช่วยให้เกิดการเรียนรู้

1.5.3 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนจะก่อให้เกิดสำนึกความเป็นชุมชน การกำหนดมาตรฐานการท้องถิ่นของชุมชน และการพึ่งพาตนเอง

จากแนวทางดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้เป็นแนวทางขับเคลื่อนกระบวนการในการเตรียมสร้างความเข้มแข็งของประชาคมตำบลตะโหมค เพื่อจะได้ตอบคำถามหลักของการวิจัย

1.6 กรอบความคิดเชิงทฤษฎีในการวิจัย

1.6.1 วิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวตะโหมค สัมพันธ์กับระบบบรรพชาติ เพราะระบบบรรพชาติเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดระบบเศรษฐกิจ/อาชีพของชาวตะโหมค ซึ่งจะส่งผลต่อให้เกิดวิถีคิด (Way of Thinking) วิถีพฤติกรรม (Way of Behaviour) และวิถีชีวิตของชาวตะโหมค (Way of Life)

1.6.2 แนวทางการขับเคลื่อนให้เกิดประชาคมตำบล สามารถทำให้ชุมชนตะโหมคกำหนดมาตรฐานคุณภาพการจัดการท้องถิ่นเชิงนิเวศของชุมชนได้

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและงานพัฒนาที่ผ่านมา

การเสริมสร้างความเข้มแข็งประชาคมตำบล เพื่อกำหนดมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลตะโหมค อำเภอตะโหมค จังหวัดพิจิตร คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานพัฒนาที่ผ่านมา ดังนี้

- 2.1 การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research (PAR))
- 2.2 แนวคิดเรื่องข้อมูลกับการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 2.3 แนวคิดประชาคมตำบล
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิต
- 2.5 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเป็นประชาคมตำบลบางขุนไทร
 - องค์ความรู้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนกรุงชิง
- 2.6 สรุปความคิดเห็นของคณะผู้วิจัย และประชาคมตำบลถึงความสำคัญของงานวิจัย

1. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research (PAR))

PAR คือการวิจัย ค้นคว้า แสวงหาความรู้ตามหลักการของการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ทั่วไป ต่างกันเพียงแต่คำว่า PAR นั้น มีวัตถุประสงค์มุ่งไปที่การแก้ไขปัญหาในการพัฒนาแนวคิด ในการพัฒนาที่กำลังนำมาใช้ในสังคมไทย คือ การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action) ของประชาชนและเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในการพัฒนา จึงทำงานในรูปแบบของการวิจัยปฏิบัติ (Action Research) ซึ่งเป็นการวิจัยที่จัดทำเป็นกลุ่มเป็นคณะ และจัดการวิจัยโดยผู้ปฏิบัติงานเอง (กมล ฤๅษประเสริฐ: 2537)

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแลกเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชนนั้น ทำให้ประชาชนได้ทำงานร่วมกันและเรียนรู้ถึงทักษะในการจัดการชุมชน ในขณะที่ได้ร่วมงานการพัฒนาชุมชนของคน การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นเครื่องมือส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของตนเอง

ความแตกต่างของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กับการวิจัยในการพัฒนาแบบดั้งเดิมที่
แล้ว ๆ มา จะเห็นว่าประชาชนให้ความร่วมมือในการรวบรวมข้อมูลให้กับนักวิจัย โดยที่ประชาชน
เกือบไม่ได้อะไรจากการวิจัย อันเป็นองค์ความรู้เหล่านั้นเลย จึงแตกต่างจากการวิจัยปฏิบัติการแบบ
มีส่วนร่วม PAR ที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน PAR เป็นกระบวนการ
วิจัยที่มีการทำงานร่วมกันของนักวิจัยกับประชาชนในการสืบสวน ค้นหาหาปัญหาและข้อโต้แย้ง
ร่วมกันเป็นกลุ่ม วิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา (ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง
วัฒนธรรม) และร่วมกันแก้ไขปัญหานั้น ๆ ทั้งระยะสั้น ระยะยาว มีการอาศัยภูมิปัญญาชาวบ้านที่
ถูกต้องตามที่ประชาชนได้รับการสืบทอดต่อเนื่องเป็นประสบการณ์อย่างหลากหลาย ดังนั้น PAR
จึงให้น้ำหนักต่อการเรียนรู้จากประสบการณ์เป็นอย่างมาก ผลที่เกิดจากการวิจัยปฏิบัติการแบบมี
ส่วนร่วม

1. ประชาชนได้รับการเรียนรู้เพิ่มขึ้น
2. ประชาชนมีการกระทำมากขึ้น
3. ประชาชนมีการเผยแพร่ถึงความรู้กันมากขึ้น

ซึ่งในการวิจัย เสริมสร้างความเข้มแข็งประชาคมตำบลเพื่อกำหนดมาตรฐานคุณภาพการ
จัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลตะโหมค อำเภอตะโหมค จังหวัดพัทลุง คณะผู้วิจัยได้ใช้การ
วิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นรูปแบบของการวิจัย

2. แนวคิดเรื่องข้อมูลกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

การเสริมสร้างความเข้มแข็งประชาคม ต้องศึกษาข้อมูลของชุมชนเพื่อวิเคราะห์ว่า ชุมชนนั้น
มีทุนอะไรในชุมชนที่เป็นโอกาสของการพัฒนาและมีปัญหาความต้องการอย่างใดที่ต้องใช้กระบวนการ
พัฒนาแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ปัญหานั้นเป็นโอกาสของการพัฒนา จึงต้องทำความเข้าใจเรื่องข้อมูล
ของชุมชน ซึ่งโดยสรุป ดังนี้ (อุษา เทียนทอง, 2540)

1. โครงสร้างของชุมชน จะมีโครงสร้างทางด้านต่างๆ ที่ต้องศึกษา ดังนี้
 - 1.1 โครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจ
 - 1.2 โครงสร้างทางด้านการเมืองการปกครอง
2. ข้อมูล (Data) ไม่ว่าจะเป็นระดับปัจเจกชนหรือชุมชนก็ตาม ข้อมูลมี 2 ชนิด คือ
 - 2.1 ข้อมูลที่ได้มาเป็นตัวเลข เช่น จำนวนประชากร จำนวนครัวเรือน
 - 2.2 ข้อมูลที่วัดเป็นตัวเลขไม่ได้ เช่น สภาพภูมิศาสตร์ ถึงแวดล้อม

ข้อมูลทั้ง 2 ชนิดนี้ มีความจำเป็นต่อการวางแผนที่เอามาเพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง จะทำให้ข้อมูลไม่สมบูรณ์

แหล่งข้อมูล มี 3 แหล่ง คือ

1. จากคำบอกของผู้คน
2. จากเอกสาร
3. จากบริบททางสังคมที่เห็นได้ด้วยตา จากการสังเกตจากสภาพความเป็นจริงที่ปรากฏ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชน

1. แหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคล จะใช้วิธีการสัมภาษณ์ กรอกแบบสอบถาม
2. แหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร จะใช้วิธีการอ่าน วิเคราะห์
3. แหล่งข้อมูลบริบททางสังคม จะใช้วิธีสังเกต
4. การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจะต้องถูกต้อง มีความเที่ยงตรง ไม่ลำเอียงและต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูล

การจัดเวทีสะท้อนข้อมูล

1. เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูล
2. เป็นการตรวจสอบข้อมูลว่ามีความเห็นตรงกันหรือไม่ว่า ปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนคืออะไร

3. คนในชุมชนได้รู้จักกันมากขึ้น

4. รู้จักชุมชนของตนเองในแง่มุมต่าง ๆ มากขึ้น

ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดดังกล่าวที่จะทำให้ชุมชนเรียนรู้ถึงปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนร่วมกัน ทำให้ประชาชนมีจิตสำนึกร่วมต่อสิ่งที่กำลังเกิดขึ้น ซึ่งจะทำให้ประชาคมตำบลตะโหมดเข้มแข็งและสามารถตอบคำถามหลักของการวิจัย

3. แนวคิดประชาคมตำบล

ความหมาย ได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้มาก พอที่จะสรุปได้ว่า ประชาคม น่าจะหมายถึง การที่คนในสังคมซึ่งมีจิตสำนึกร่วมกันมารวมตัวกัน ในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน (Partner Ship) ในการกระทำบางอย่าง ทั้งนี้ ด้วยความรักและความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการให้เกิดความรู้ร่วมกัน ประชาคมก่อให้เกิดอำนาจที่สาม นอกเหนือจากอำนาจรัฐและอำนาจธุรกิจ อำนาจที่สามนี้อาจไม่ต้องการคนจำนวนมาก แต่เป็นกลุ่มเล็กกลุ่มน้อย กระจัดกระจายและมีความเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายย่อย ๆ (อุษา เทียงทอง, 2540 : 11 - 14)

การรวมตัวในลักษณะประชาคม จะเป็นการก่อให้เกิดโครงสร้างแนวใหม่ที่มีความสัมพันธ์กันในแนวนอน ซึ่งหากประสานกับโครงสร้างที่มีความสัมพันธ์ในแนวตั้งด้วยความสามัคคีแล้ว จะทำให้สังคมทั้งสังคมมีความเข้มแข็ง เหมือนผ้าที่มีเส้นใยแนวตั้งและแนวนอนดักทอกันเป็นผืนผ้าที่มีความงามและแข็งแรง

องค์ประกอบของประชาคม

ปรากฏการณ์ที่เรียกว่าประชาคมนั้น จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน คือ

1. จิตสำนึกประชาคม หมายถึง การมีความคิดและความยอมรับในเรื่องการรวมตัวกันด้วยความรัก ความเอื้ออาทร มีความคิดที่จะยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกันในการแก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่ และมีความคิดที่จะเรียนรู้ร่วมกัน หรือแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ การรวมตัวกัน จึงเป็นลักษณะหุ้นส่วนกัน เป็นความสัมพันธ์แนวนอน เป็นอิสระมีการเรียนรู้ร่วมกัน การรวมกลุ่มที่มีลักษณะจัดตั้งขึ้นำ ขาดการสร้างความเป็นหุ้นส่วน ไม่มีการเรียนรู้ร่วมกัน และมีลักษณะความสัมพันธ์ในแนวตั้ง แม้จะเกิดอยู่ในชุมชน ไม่ว่าจะสนับสนุนโดยภาครัฐ หรือองค์กรเอกชนก็ไม่เรียกว่าประชาคมได้ เพราะขาดจิตสำนึกประชาคม

2. โครงสร้างองค์กรประชาคม เมื่อมีการรวมกลุ่มหรือรวมตัวกัน จะต้องประกอบด้วยสมาชิกของกลุ่มตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป สมาชิกของกลุ่มอาจจะประกอบด้วยบุคคลในภาครัฐ ภาคธุรกิจ ประชาชน นักบวช กลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวกันนี้มักเป็นองค์กรสาธารณประโยชน์ เช่น สมาคม ชมรม ชุมนุม สหกรณ์ กลุ่มออมทรัพย์ หรือกลุ่มต่าง ๆ ที่คนในกลุ่มมีจิตสำนึกประชาคมร่วมกัน มีระบบการจัดการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติและนำไปสู่การแก้ไขปัญหา รูปแบบที่เห็นมากที่สุดคือ องค์กรเอกชน สาธารณประโยชน์ในลักษณะต่างๆ เช่น มูลนิธิ สมาคม ชมรม สมาพันธ์ สหกรณ์ กลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น

3. เครือข่ายประชาคม หมายถึง โครงสร้างและกระบวนการซึ่งเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มหรือเชื่อมโยงองค์กรประชาคมต่าง ๆ เข้าด้วยกัน การสร้างให้เกิดเครือข่ายกัน จะก่อให้เกิดพลังสร้างสรรค์ มีการนำพลังที่หลากหลายจากคนในกลุ่มเดียวกัน หรือต่างกลุ่มกันมาเชื่อมต่อกัน ให้เกิดอำนาจที่ตามที่มีความเข้มแข็งในสังคมขึ้นมาก่อนให้เกิดสังคมเข้มแข็ง ปัจจัยสำคัญของเครือข่ายประชาคมคือ ระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการสัมพันธ์กันด้วยความรัก

ความหมายประชาคมตำบล

ประชาคมตำบล หมายถึง ความเป็นชุมชน หรือการมีความผูกพันร่วมกันของคนในตำบล โดยมีกลไกกระบวนการในการรวมตัวของกลุ่มและองค์กรต่างๆ ของประชาชนในลักษณะภาคี เพื่อร่วมคิดกำหนดแนวทางการพัฒนาของตำบล เพื่อประโยชน์โดยรวมของประชาชนในตำบล

จากแนวทางการพัฒนาประเทศ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้เน้น คน เป็นศูนย์กลางการพัฒนายุทธศาสตร์หลักของการพัฒนา คือ การยึดพื้นที่และชุมชนเป็นหลักในการกำหนดเป้าหมายและกิจกรรมการพัฒนา โดยใช้การมีส่วนร่วมและการทำงานร่วมกันของภาคีต่างๆ ในการพัฒนาได้แก่ ภาครัฐการ ธุรกิจ องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ สื่อมวลชน ชุมชนและองค์กรประชาชน

ดังนั้น ในการปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่ว่าจะเน้นในรูปของสภาตำบล หรือองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.)ก็ดี จึงควรมีหลักการสำคัญเหมือนกัน คือ ให้ประชาชนในตำบลมีอำนาจในการบริหารงานมีอำนาจในการคิด การวางแผน การปฏิบัติกิจการต่าง ๆ ที่เป็นการพัฒนาตำบล หมู่บ้านของตนเองภายใต้การมีส่วนร่วมของทุกองค์กรในตำบลเข้าร่วมคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันติดตามผล ร่วมรับผลประโยชน์ในการพัฒนาตำบลด้วยจิตสำนึกร่วมกันที่ต้องการให้ตำบลมีการพัฒนาทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ การศึกษา วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม เพื่อให้การพัฒนาของตำบลเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน เกิดเป็นสังคมที่เข้มแข็งมีอำนาจในตนเองที่จะต่อสู้กับอำนาจอื่น ๆ ที่เข้ามาทำลายความเจริญของตำบล

บทบาทหน้าที่ของประชาคมตำบล

1. เป็นเวที หรือกลไกของการระดมความคิดเห็นในการกำหนดแนวทางการพัฒนาหรือการแก้ไขปัญหาของตำบล บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมขององค์กรต่าง ๆ

2. ร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นการพัฒนาแก้ไขปัญหาในด้านต่าง ๆ ของตำบล บนพื้นฐานของการให้เกิดการเรียนรู้ ที่จะกำหนดแนวทางการแก้ปัญหาด้วยตนเองมีการประเมินศักยภาพ และความสามารถของคนเองและท้องถิ่น เห็นความสำคัญของกิจกรรมต่างๆ ที่สร้างสรรค์ขึ้น ควรเปิดโอกาสอย่างกว้างขวางให้คนในตำบล ไม่ว่าหญิงชาย เด็ก ผู้สูงอายุ ได้ใช้ความสามารถที่หลากหลาย

เข้าร่วมกันแก้ไขปัญหา หรือกิจกรรมพัฒนาของตนเอง การรวมกลุ่มปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันนี้ จะมีการเชื่อมโยง แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันของกลุ่มองค์กรต่างๆ มากขึ้น

3. ร่วมคิดตามผล ประเมินผลการดำเนินงานขององค์กรต่าง ๆ และผลักดันให้มีการปฏิบัติ กิจกรรม ตามแนวทางที่วางแผนร่วมกันไว้

4. เผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนา และแก้ปัญหาของตำบลแก่ประชาชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและเข้ามามีส่วนรวมในการพัฒนา

ประโยชน์ของประชาชน

จากปัญหาที่สลับซับซ้อนและยากมากขึ้นเรื่อย ๆ ต่อการทำความเข้าใจและการแก้ไข วิเคราะห์ และการดำเนินการพัฒนาและแก้ปัญหา โดยแต่ละหน่วยงานต่างคิดต่างทำอย่างที่ผ่านมาจะมีพหุ ไม่เพียงพอและไม่สามารถแก้ปัญหา หรือพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน (ประเวศ วะสี.2541) หมายถึงการดำรงอยู่อย่างยาวนานของวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สุขภาพ สิ่งแวดล้อม และการดำรงวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ การรวมกลุ่มขององค์กรต่าง ๆ ในลักษณะประชาคมจะก่อให้เกิด ประโยชน์ต่อทั้งคนในตำบลและชุมชนส่วนร่วม ดังนี้

ประโยชน์ต่อคนในตำบล

1. คนในตำบลได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของตำบล ทำให้เกิดการเรียนรู้ถึงปัญหา ที่แท้จริงของตำบล รู้ที่มาสาเหตุของปัญหา รู้วิธีแก้ปัญหาที่ตรงกับสาเหตุ เป็นการแก้ปัญหาที่มีความ เป็นไปได้สูง เพราะเกิดจากกระบวนการคิดวิเคราะห์ หาทางแก้ไขร่วมกันภายใต้บริบทของตำบล

2. คนในตำบลจะช่วยกันผลักดันให้เกิดการแก้ปัญหา เพราะตระหนักว่าเป็นปัญหาร่วมกัน ของคนในตำบล หากไม่แก้ไขจะส่งผลกระทบแก่คนในตำบล พลังของประชาชนในตำบล ทำให้ เกิดการแก้ไขปัญหา ได้บรรลุตามวัตถุประสงค์

3. รวมกลุ่มประชาคมตำบล ในกระบวนการของการให้ความร่วมมือ ทำให้ทุกคนได้เกิด การเรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนาและแก้ไขปัญหของชุมชนตำบล เป็นการเพิ่มศักยภาพของคนใน ตำบลให้สูงขึ้น

ประโยชน์ต่อชุมชนส่วนรวม

1. การพัฒนาและแก้ไขปัญหา ดำเนินการ ได้ตรงกับสภาพปัญหาและความต้องการของคน ในชุมชน ปัญหาเร่งด่วนจะได้รับการแก้ไขอย่างทันที จากแรงผลักดันของคนในตำบล

2. มีการวิเคราะห์ภาพในอนาคตที่คนในตำบลต้องการจะเป็น มีการวางแผนพัฒนาาร่วมกัน เพื่อให้เกิดความสำเร็จดังที่ตั้งเป้าหมายไว้

3. ชุมชนเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้ และสามารถช่วยเหลือสังคมและผู้อื่น ได้

ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้แนวคิดดังกล่าวในการขับเคลื่อนประชาคมคณะโหมคให้เข้มแข็ง และสามารถตอบคำถามหลักของการวิจัย

4. แนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิต

4.1.1 ความหมายของวิถีชีวิต

การให้ความหมายของคำว่า วิถีชีวิต โดยผู้รู้ต่าง ๆ มักพูดถึงวิถีชีวิตในรูปของ วัฒนธรรม ดังเช่น

เสถียร โกศต, 2501 (อ้างในฐานันท์ธนา แสสนประเสริฐ, 2540 : 5) กล่าวว่า วัฒนธรรม ประกอบด้วยสิ่งอันเป็นวิถีชีวิต ของคน ซึ่งมีองค์ประกอบ คือ

1. วัฒนธรรมทางวัตถุ (material culture) มีขึ้นแก่สังคม เนื่องด้วยความรู้ 2 ประการ คือ

1.1 เทคโนโลยี (technology) คือความรู้ความสามารถ และมีมือ ความชำนาญ ที่มนุษย์ใช้เป็นปัจจัยสร้างสิ่งอันจำเป็นแก่ชีวิต เช่น การประกอบอาชีพต่างๆ เป็นความรู้เกี่ยวกับ วิทยาศาสตร์ประยุกต์ (applied science) มีเรื่องสร้างเรื่องใช้ เครื่องจักรเครื่องยนต์กลไก ซึ่งเปลี่ยนแปลง วิถีชีวิตของมนุษย์เป็นทั้งความเจริญก้าวหน้าและก่อให้เกิดปัญหาสังคมด้วย

1.2 กิจกรรมทางเศรษฐกิจ (economic activity) คือการใช้การบริโภคสิ่งที่ผลิต สร้างขึ้น ซึ่งต้องมีการเคลื่อนย้ายขนส่ง การสะสมและการแลกเปลี่ยน ซื้อขาย ซึ่งจะเป็นผลทำให้เกิด การพาณิชย์กรรม

2. สถาบันสังคม (social institution) ซึ่งเป็นวิถีทางให้บุคคลในสังคมดำเนินชีวิตได้ ร่าเริงตั้งแต่เกิดจนตาย เนื่องเพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม จึงต้องการความปลอดภัยต้องการป้องกัน คนอื่นรุกราน และต้องการมีฐานะและบทบาทของคนในหมู่คณะ ตามสิทธิและหน้าที่ที่ตนมีอยู่ จึง ต้องสร้างวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นสถาบันสังคมขึ้นเพื่อสวัสดิภาพ สังคม โดยสถาบันทางสังคมที่ คนสังคมจะกำหนดฐานะและบทบาท ซึ่งต้องปฏิบัติตามที่สังคมคาดหวังไว้ ดำเนินตามระเบียบ ข้อบังคับของสังคมที่สังคมตั้งขึ้น

3. จิตใจ เนื่องจากความรู้จักเอาคติมาปรับเพื่อคาดการณ์ในอนาคต จึงมีวัฒนธรรม ทางความเชื่อ เพื่อบำรุงใจเมื่อได้รับความทุกข์ ความเดือดร้อน สะเทือนใจอย่างรุนแรง หรือหวั่นวิตก ต่อภัย

4. สุนทรียภาพ มนุษย์ถ้ามีเวลาว่างเหลืออยู่จากการงาน ก็จะหาทางให้เพลิดเพลิน สนุกสนาน เพื่อบำรุงจิตใจให้มีความร่าเริงและสดชื่น กระชุ่มกระชวยต่อชีวิต จึงสร้างสิ่งอันเป็นความงาม

ความไพเราะขึ้น ซึ่งจะมีรูปลักษณะอย่างไร ก็แล้วแต่ทรัพยากรธรรมชาติ ความสามัคคีในหมู่คณะ และการปกครองเป็นเงื่อนไขในการสร้างศิลปกรรมขึ้น

5. ภาษา วัฒนธรรมจะยืนยงและมีความเจริญงอกงามได้ ก็เพราะมนุษย์มีภาษา สำหรับสื่อสารความรู้ ความรู้สึก ให้แก่กัน

รูธ เบเนดิก (Ruth Benedict), 1934 (อ้างในสุนันท์ธนา แสตนประเสริฐ, 2540 : 8) ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมเกิดขึ้นจากความพยายามของมนุษย์ในการแก้ไขปัญหาค้าง ๆ ที่มนุษย์ประสบในชีวิตประจำวัน มนุษย์ต่างเผ่าพันธุ์จะเลือกสรรวิธีการแก้ไขปัญหานั้นต่างกัน ยังผลให้ลักษณะของพฤติกรรมของมนุษย์ต่างเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ เหล่านี้ไม่เหมือนกัน ลักษณะของพฤติกรรมจะได้รับการเลือกสรรและพัฒนาต่อไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งกลายเป็นแบบแผนซึ่งมนุษย์ส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับว่าดีงามและถือปฏิบัติสืบต่อกันมา

สนิท สมัยการ, 2523 (อ้างในสุนันท์ธนา แสตนประเสริฐ, 2540 : 7) กล่าวว่า วิถีชีวิตโดยส่วนรวมของประชากรกลุ่มหนึ่ง (a total way of life of people) รวมเรียกว่า วัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นระบบคุณค่าที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคม เป็นแบบแผนกำหนดพฤติกรรมของคน วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ได้รับการปลูกฝังและถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งเพื่อความต่อเนื่องและอยู่รอดของสังคมนั้น

วัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตของคน เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่มีการหยุดนิ่ง การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอาจเกิดขึ้นจากกระบวนการภายในสังคม หรืออาจเกิดขึ้นจากสังคมนั้น ต้องปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อสิ่งเปลี่ยนแปลงที่มาจากภายนอก เช่น วิทยาการและเทคโนโลยีสมัยใหม่ หรือจากกระแสผลักดันทางเศรษฐกิจและการเมือง ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงจึงเป็นลักษณะที่สำคัญของวัฒนธรรมและเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา

เจลิชว บุริภักดิ์, 2533 (อ้างในสุนันท์ธนา แสตนประเสริฐ, 2540 : 7) นิยามคำว่า วัฒนธรรมว่าหมายถึง (1) วิธีในการดำเนินชีวิตซึ่งหมายรวมถึง วิธีกิน วิธีอยู่ วิธีแต่งกาย วิธีพักผ่อน วิธีแสดงอารมณ์ วิธีสื่อความ วิธีจราจรและขนส่ง วิธีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ตลอดจนวิธีแสวงหาความสุขทางใจ (2) หลักเกณฑ์การดำเนินชีวิต และ (3) เครื่องมือเครื่องใช้ วัตถุสิ่งของต่าง ๆ ที่นำมาใช้เพื่อการเหล่านี้ จะเป็นสิ่งของที่มาจากธรรมชาติหรือคิดค้นประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ก็ตาม หรือวัฒนธรรมคือวิธีการต่าง ๆ ที่มนุษย์คิดค้นเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบคน

Hafen, 1981 (อ้างในอัมพวัลย์ วิศวธีรานนท์, 2541 : 5) กล่าวว่าวิธีการดำเนินชีวิต หมายถึงการดำเนินชีวิตประจำวัน ได้แก่ อาหารที่รับประทาน ทางที่ไปทำงาน คนที่อาศัยอยู่ด้วย ยา บุหรี่ แก้ว งานอดิเรกที่ทำแล้วรื่นเริง กีฬา ซึ่งทั้งหมดนี้มีผลต่อสุขภาพ

อุทุมพร จามรมาน, 2528 (อ้างในอัมพวัลย์ วิจารณ์านนท์, 2541 : 6) กล่าวว่า วิธีการดำเนินชีวิตเป็นลักษณะทางชีวิตและสังคม ซึ่งคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้น ประพฤติปฏิบัติและเป็นพฤติกรรมทั้งหลายที่บุคคลสามารถควบคุมได้ อาจจะมีมากหรือน้อยรวมไปถึงการกระทำต่าง ๆ ที่มีผลเกี่ยวกับปัจจัยเสี่ยงต่อสุขภาพของคน

Flynn and Giffin, 1984 (อ้างในอัมพวัลย์ วิจารณ์านนท์, 2541 : 6) กล่าวว่า วิธีการดำเนินชีวิตเป็นการดำเนินชีวิตประจำวัน ไม่ใช่ทั้งความเจ็บป่วยหรือสุขภาพ แต่หมายถึงการปฏิบัติในเรื่องอาหาร ปัญหาหนักตัว ภาวะทุพโภชนาการ การออกกำลังกายสม่ำเสมอ การลดภาวะเครียด การมีมนุษยสัมพันธ์ หรือหมายถึง การระวังภาวะเสี่ยงต่อสุขภาพทั้งที่ทำงานและที่บ้าน

อุทุมพร จามรมาน, 2528 (อ้างในอัมพวัลย์ วิจารณ์านนท์, 2541 : 6) กล่าวว่า วิธีการดำเนินชีวิตเป็นลักษณะทางชีวิตและสังคม ซึ่งคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้น ประพฤติปฏิบัติ และเป็นพฤติกรรมทั้งหลายที่บุคคลสามารถควบคุมได้ อาจจะมีมากหรือน้อยรวมไปถึงการกระทำต่าง ๆ ที่มีผลเกี่ยวกับปัจจัยเสี่ยงต่อสุขภาพของคน

ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์, 2528 (อ้างในสุนันทนา แสนประเสริฐ, 2540 : 6) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของวัฒนธรรมว่า ประกอบด้วย ส่วนที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม ซึ่งถ้านำมาจัดระบบสามารถแยกได้เป็นระบบย่อย 3 ส่วน ได้แก่

1. ระบบย่อยทางเทคนิควิทยา (technological subsystem) ประกอบด้วย เครื่องมือและเทคนิคที่มนุษย์ใช้เพื่อให้ได้รับพลังงานมาเพื่อดำรงชีวิต ปรับปรุงและรักษาวัฒนธรรม
2. ระบบย่อยทางสังคมวิทยา (sociological subsystem) ประกอบด้วยสถาบันทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา และอื่น ๆ ซึ่งอยู่ได้โดยอาศัยพลังงานที่สร้างจากระบบเทคนิควิทยา ความซับซ้อนของระบบย่อยทางสังคมจะขึ้นอยู่กับจำนวนพลังงาน ซึ่งได้จากระบบเทคนิควิทยา
3. ระบบย่อยทางอุดมคติวิทยา หรืออุดมการณ์ (ideological subsystem) ประกอบด้วย ความเชื่อในรูปแบบต่าง ๆ เช่น โสยศาสตร์(science) ระบบย่อยทางอุดมคติวิทยาจะมีผลต่อระบบย่อยทางเทคนิควิทยาและสังคมวิทยาในแง่ที่ว่า ความก้าวหน้าทางเทคนิคมักจะเริ่มต้นจากทฤษฎีทางปรัชญา และทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์เสมอ

ขยันต์ วรรณะภูมิ, 2529 (อ้างในสุนันทนา แสนประเสริฐ, 2540 : 7) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมในฐานะของวิถีชีวิตว่า วัฒนธรรมคือวิถีชีวิตของคนในสังคมหนึ่ง ๆ ครอบคลุมชีวิตมนุษย์ทุกด้าน ทั้งด้านท่ามาหาเลี้ยงชีพ ความเชื่อ ระบบการเมืองการปกครอง และสังคม วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่คนในสังคมยอมรับว่ามีประโยชน์และมีคุณค่า ในการที่จะก่อให้เกิดความสัมพันธอันดีระหว่างคนในสังคมนั้น

องค์การอนามัยโลก (WHO. Health Education Unit. 1986 : 118) ให้ความหมายของวิถีการดำเนินชีวิตว่า หมายถึงแบบแผนของการแสดงพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งเป็นไปตามสภาพสังคม เศรษฐกิจ และความสามารถในการเลือกแสดงพฤติกรรมนั้น

Kulbox, Earls and Montgomery, 1988 (อ้างในธำนิพนธ์ วิสารานนท์, 2541 : 5) ได้ให้ความหมายของวิถีการดำเนินชีวิตว่า หมายถึงพฤติกรรมการดำรงชีวิต ซึ่งบุคคลแสดงออกโดยที่มีผลกระทบต่อสุขภาพร่างกายของบุคคลนั้น ไม่ว่าจะเป็นในด้านดีหรือไม่ก็ตาม

พระเทพเวที, 2532 (อ้างในธำนิพนธ์ธนา แสนประเสริฐ, 2540 : 7) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมรวมไปถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ทั้งหมดในสังคม ตั้งแต่ภายในจิตใจของคนมีค่านิยม คุณค่าทางจิตใจ คุณธรรม ลักษณะนิสัย แนวความคิดและสติปัญญา ออกมาจนถึงท่าที และวิธีปฏิบัติของมนุษย์ต่อร่างกายและจิตใจของคนลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ตลอดจนความรู้ความเข้าใจ ท่าทีการมองและการปฏิบัติของมนุษย์ต่อธรรมชาติแวดล้อม

ยศ สันตสมบัติ, 2532 (อ้างในธำนิพนธ์ธนา แสนประเสริฐ, 2540 : 7) ได้ให้ความหมายคำว่า วัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมไม่ใช่พฤติกรรมที่เราสังเกตเห็นได้ แต่เป็นระบบความเชื่อ และค่านิยมทางสังคมซึ่งอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของมนุษย์ วัฒนธรรมคือ กฎระเบียบหรือมาตรฐานของพฤติกรรมที่คนในสังคมยอมรับ วัฒนธรรมคือวิถีชีวิต (way of life) ของคนในสังคม เป็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง มีการเปลี่ยนแปลงและการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง

ศุภางค์ จันทวานิช, 2533 (อ้างในธำนิพนธ์ธนา แสนประเสริฐ, 2540 : 8) ได้ให้ความหมายของวิถีชีวิตในฐานะของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมหมายถึง วิถีชีวิตและแบบแผนพฤติกรรมที่คนกลุ่มหนึ่งใช้ร่วมกัน คือคนกลุ่มหนึ่งก็มีวิถีชีวิตแบบหนึ่ง ต่างกันก็ต่างวิถีชีวิต และต่างพฤติกรรมต่างลักษณะการแสดงออกทางสังคม ซึ่งหากคนกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดมีวิถีชีวิตซึ่งเป็นลักษณะของกลุ่มที่แตกต่างจากกลุ่มอื่น ก็อาจกล่าวได้ว่า คนกลุ่มนั้น มีวัฒนธรรมเฉพาะของตน

อมรา พงศาพิชญ์, 2534 (อ้างในธำนิพนธ์ธนา แสนประเสริฐ, 2540 : 7) กล่าวว่า เมื่อสังคมมีขนาดใหญ่ขึ้น จำเป็นต้องมีระบบระเบียบมากขึ้น ต้องมีการตกลงกันว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ ข้อตกลงต่าง ๆ เกี่ยวกับวิถีชีวิตเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติ ความคิดความเชื่อ จึงเกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ ซึ่งอาจเรียกรวมๆ ว่า วัฒนธรรม

ประเวศ วชิ, 2535 (อ้างในธำนิพนธ์ธนา แสนประเสริฐ, 2540 : 6) กล่าวว่า มนุษย์ในฐานะหน่วยชีวิตที่ดำรงอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อม จะมีกระบวนการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องเพื่อรักษาดุลยภาพกับสิ่งแวดล้อม ทั้งการปรับตัวในเชิงพฤติกรรมและการปรับในระดับจิตสำนึก ซึ่งการปรับตัวอย่างต่อเนื่องนี้ก่อให้เกิดแบบแผนความสัมพัทธ์กับ

ถึงแวดล้อมอย่างหนึ่งขึ้นมา ในระดับบุคคลเราเรียกว่า วิถีชีวิต แต่หากแบบแผนดังกล่าวเกิดขึ้นอย่าง สอดคล้องกันทั้งชุมชนหรือสังคม และมีการสืบทอดต่อเนื่องกัน ก็ย่อมจะกลายเป็นวัฒนธรรมขึ้นมา

ทิสนา แยมมณี, 2536 (อ้างในสุนันท์ธนา แสณประเสริฐ, 2540 : 7) ให้ความหมายวิถีชีวิต ไทยว่าหมายถึง การดำเนินชีวิตในบริบทของสังคมไทย อันได้แก่ การดำเนินชีวิตตามหลักความเชื่อ ทางพุทธศาสนา และวัฒนธรรมไทย

เอี่ยม ทองสี, 2538 (อ้างในสุนันท์ธนา แสณประเสริฐ, 2540 : 8) ได้ให้ความหมายของ วัฒนธรรมไว้ดังนี้

วัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะทางกายภาพ รูปแบบ วิธีการ กระบวนการ เครื่องมือ เครื่องใช้ ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ความรู้ ภูมิปัญญา สภาพแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่เกิดขึ้นเป็นมาจากการคิดจนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางสังคมของชุมชน วัฒนธรรมได้เปลี่ยนแปลง พัฒนามาตามเหตุปัจจัยในยุคสมัยต่าง ๆ บนพื้นฐานของภูมิปัญญาและเทคโนโลยีที่สืบเนื่องมาเป็น ถิ่น

จากผู้ให้ความหมายของวิถีการดำเนินชีวิตดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาพอจะสรุปได้ว่า วิถีการ ดำเนินชีวิต หมายถึง แบบแผนการแสดงพฤติกรรมของบุคคลในชีวิตประจำวันเกี่ยวกับการดูแล สุขภาพอนามัย การศึกษาและบุคคลอื่น โดยต่างกลุ่มกันก็จะมีการแสดงพฤติกรรม หรือลักษณะการ แสดงออกที่แตกต่างกัน ซึ่งมีผลกระทบต่อร่างกายของบุคคลนั้น ๆ ทั้งทางด้านที่ดีและไม่ดี

ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้แนวคิดดังกล่าว ในการค้นหาคำตอบของคำถามหลักของ การวิจัยที่ว่า วิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวตะโหนด มีความสัมพันธ์กับระบบ ธรรมชาติอย่างไร

5. ผลงานวิจัยความเข้มแข็งของชุมชน “ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเป็นประชาคมของตำบล บางขุนไทร (อุษา เทียนทอง, 2541)

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดความเป็นประชาคมตำบลบางขุนไทร ดังนี้

1. โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะและช่องทางการสื่อสาร ปัจจัยที่พบคือ

- 1.1 มีสถานที่และกิจกรรมที่ผู้คนสามารถพูดถึงปัญหาพร้อมที่เป็นทางการ เช่น เวที หรือ การประชุมของชุมชน

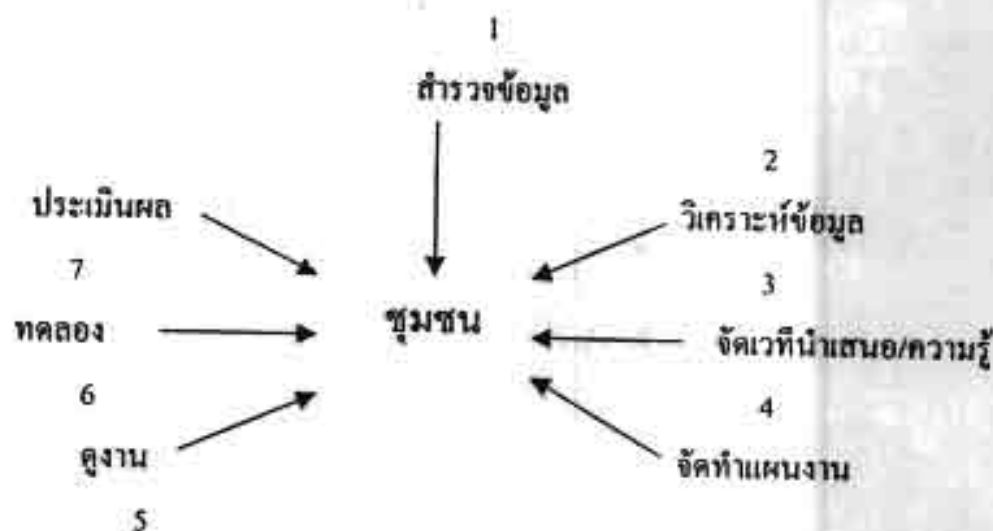
- 1.2 มีสถานที่และกิจกรรมที่มีการรวมกลุ่ม ที่เป็นงานด้านใดด้านหนึ่ง เป็นองค์กรระดับที่เชื่อมองค์กรอื่นเข้าด้วยกัน
 - 1.3 มีกิจกรรมที่แสดงการยอมรับให้กับคนนอกชุมชน มีโอกาสเข้าร่วมในชุมชน
 - 1.4 มีกิจกรรมที่แสดงความร่วมมือมีส่วนร่วม แสดงความผูกพันของคนในชุมชน
 2. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ปัจจัยที่พบ คือ
 - 2.1 มีกระบวนการสื่อสารของคนในชุมชน
 - 2.2 มีกระบวนการตัดสินใจของคนในชุมชน(มีความสัมพันธ์ ปฏิสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยน)
 - 2.3 มีเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนด้านความคิดเห็น
 3. ภาวะการนำภาวะผู้นำ ปัจจัยที่พบ คือ
 - 3.1 ผู้นำสร้างโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชน
 - 3.2 มนุษย์สัมพันธ์ของผู้นำกับคนในชุมชน
 - 3.3 ไม่ผูกขาดการเป็นเจ้าของชุมชน
 - 3.4 ผู้นำพร้อมให้มีการเปลี่ยนแปลง เพื่อสิ่งที่ดีกว่าและพร้อมที่จะเรียนรู้จากสถานการณ์
 - 3.5 ผู้นำมีวิสัยทัศน์
 4. กรอบแนวคิดเรื่องการพึ่งพาตนเอง ปัจจัยที่พบคือ
 - 4.1 การแบ่งปันน้ำที่รับผิดชอบ
 - 4.2 มีการกระจายอำนาจ การดำเนินงาน
 - 4.3 การยอมรับในบทเรียนจากชุมชนอื่น การเรียนรู้และประยุกต์ใช้
 - 4.4 การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น
 - 4.5 มีพฤติกรรมที่แสดงว่าคนในชุมชนพึ่งตนเองได้
 5. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบัน ปัจจัยที่พบ คือ
 - 5.1 เกิดความร่วมมือร่วมใจ
 - 5.2 มีพฤติกรรมที่บ่งบอกว่า มีความเชื่อมั่นว่าชุมชนมีความสามารถในการต่อสู้ปัญหา
 - 5.3 ทัศนคติที่ดีต่อการทำงานร่วมกัน
- ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้ปัจจัยดังกล่าวเป็นแนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาคมตำบลตะ โหมค เพื่อจะได้ตอบคำถามหลักของการวิจัย

6. ผลงานวิจัย องค์ความรู้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชุมชนกรุงชิง โดยโครงการวิจัยการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วมตำบลกรุงชิง

การท่องเที่ยวใน ต.กรุงชิง ได้เริ่มจัดการท่องเที่ยวในลักษณะเชิงอนุรักษ์ มาตั้งแต่ปี 2538 โดยการริเริ่มของ อบต.กรุงชิง และคณะบุคคลผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก โดยได้มีการจัดการท่องเที่ยวแบบกลุ่ม โดยให้เรือยาง นับจากนั้นมา ทำให้เกิดกิจกรรมต่อเนื่องต่าง ๆ มากมาย เช่น ที่พักเอกราช ที่พักในอุทยาน การนำเที่ยว โดยการดำเนินการทั้งหมดเป็นการดำเนินการในส่วนพื้นที่ ๆ เป็นพื้นที่อนุรักษ์เป็นส่วนใหญ่ จนในบางครั้งได้ส่งผลกระทบในมิติต่าง ๆ เกิดขึ้นหลายอย่าง เช่น ผลกระทบต่อทรัพยากรท่องเที่ยว ผลกระทบต่อวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน ผลกระทบด้านขยะมูลฝอยต่อชุมชน เป็นต้น

ในส่วนของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในปัจจุบัน นับว่ายังอยู่ในระดับต่ำมาก ทั้งการมีส่วนร่วมโดยตรงหรืออ้อม จึงทำให้เกิดการดำเนินโครงการวิจัยตั้งแต่มีนาคม 2544 จนทำให้ได้องค์ความรู้ชุดหนึ่งขึ้น

กระบวนการทำงาน

จุดแข็งของชุมชนกรุงชิง

1. ทุนหลากหลายทางทรัพยากรธรรมชาติ
2. ทุนทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี
3. ทุนทรัพยากรมนุษย์
4. ทุนทางเศรษฐกิจ

จุดอ่อนของชุมชนกรุงชิง

1. ความรู้ทางวิชาการ
2. ความขัดแย้งภายใน
3. ลำานิกร่วม (สาธารณะ)
4. การยอมรับกันเอง
5. คำนินยมจากภายนอก

ปัญหาโครงสร้างทางสังคม

ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ ได้นำเอาองค์ความรู้ดังกล่าวข้างต้นของกรุงชิง โดยเฉพาะจุดอ่อนของกรุงชิง มาพัฒนาให้เป็นจุดแข็งของการวิจัย ครั้งนี้ คือ ต้องเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาคมตำบลละโหมค เพื่อกำหนดมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลละโหมค

7. สรุปความคิดเห็นของคณะวิจัยและประชาคมตำบล ถึงความสำคัญของเรื่องที่จะวิจัย

ก่อนที่จะดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติในเรื่องดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้เข้าร่วมประชุมทำความเข้าใจกับประชาคมตำบลละโหมค โดยได้มีมติการพระครูสุนทร กิจจานุโชต(ประธานสถานวัดละโหมค) เป็นผู้เปิดเวทีโดยมีผู้เข้าร่วมประชุม 47 คน ท่านเจ้าคุณได้เกริ่นนำถึงวิถีชีวิตของชาวละโหมคที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับป่า โดยได้ยกตัวอย่างป่าเขาหัวช้างที่เป็นที่พึ่งทางจิตใจของชาวละโหมค จนชาวบ้านตั้งชื่อตามความเชื่อว่า "ทวดเขาหัวช้าง" โดยตั้งเป็นกลุ่มองค์กรชื่อว่า คณะกรรมการป่าชุมชนเขาหัวช้าง และได้ทำความเข้าใจถึงผลดีเสียของการท่องเที่ยว ที่ประชุมทุกคนจึงเห็นความสำคัญของการวิจัยฯ ดังกล่าว โดยสรุปคือประชาคมตำบลละโหมคจำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาศึกษาสภาพด้านต่าง ๆ ของชุมชน อาทิ ระบบนิเวศ แหล่งท่องเที่ยว เพื่อกำหนดรูปแบบมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่เหมาะสมกับท้องถิ่นของตนเอง อันจะเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสืบไป

ซึ่งในกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งนั้น ต้องใช้แนวทางการขับเคลื่อนกระบวนการเกิดประชาคมตำบลที่เข้มแข็ง โดยมีแนวทางในการขับเคลื่อนดังนี้

7.1 ภาวะการเป็นผู้นำ

7.2 กระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน

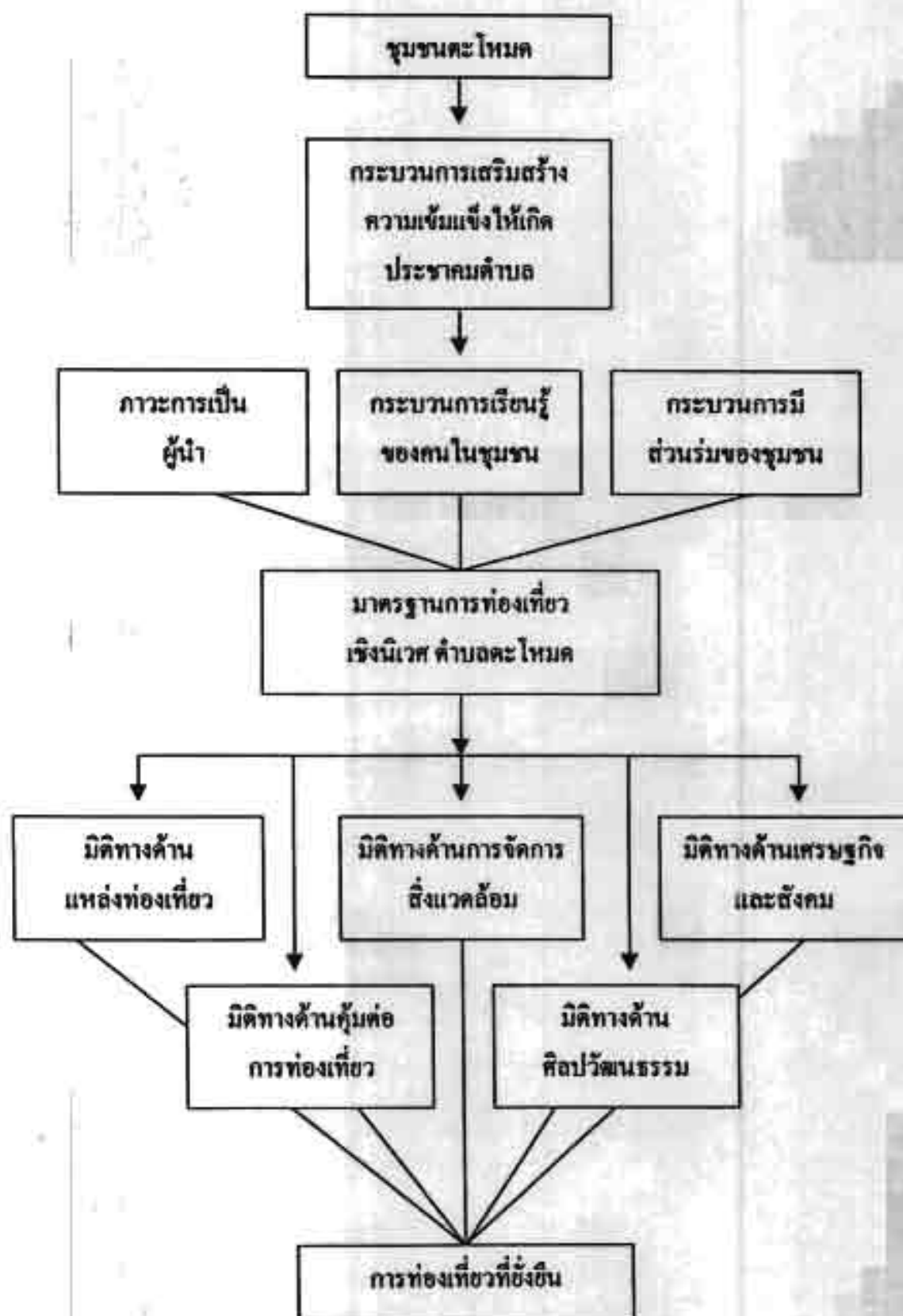
7.3 กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

จากกระบวนการดังกล่าว สามารถนำไปสู่มาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ของตำบลละโว้ในมิติทางด้านต่าง ๆ คือ

- 1) มิติด้านแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
- 2) มิติด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย การจัดการขยะมูลฝอย น้ำ, เสียง, ความประปราย
- 3) มิติด้านเศรษฐกิจ สังคม ประกอบด้วยผลประโยชน์ต่อชุมชน
- 4) มิติด้านคุณค่าต่อการท่องเที่ยว ประกอบด้วย การมีส่วนร่วม
- 5) มิติด้านศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย ด้านอัตลักษณ์ คุณค่าทางปัญญา คุณค่าทางสุนทรียภาพ

จากกระบวนการแนวคิดดังกล่าว สามารถสรุปเป็นแผนภูมิแห่งความทันสมัยได้ ดังนี้

แผนภาพที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ของการขับเคลื่อนประชาคมตำบลหนอง
ในการกำหนดมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลหนอง

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องเสริมสร้างความเข้มแข็งประชาคมตำบลเพื่อกำหนดมาตรฐานคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตำบลตะโหมค อำเภอตะโหมค จังหวัดพิจิตร ได้ใช้วิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1 ขอบเขตของการศึกษา

3.1.1 ขอบเขตของการเสริมสร้างความเข้มแข็งประชาคมตำบลเพื่อใช้เป็นตัวขับเคลื่อนกระบวนการ ได้ใช้กรอบแนวคิดเป็นแนวทางในการดำเนินงาน โดยมีปัจจัยหลัก ดังนี้

1. โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะและช่องทางการสื่อสาร
2. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน
3. ภาวะการนำและผู้นำชุมชน
4. การพึ่งพาตนเอง
5. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบัน
6. ความรู้ดีของประชาชนเกี่ยวกับความเป็นชุมชน หรือความผูกพันระหว่างกันของชุมชนและบรรทัดฐานของความร่วมมือกันในชุมชน

3.1.2 ขอบเขตเพื่อกำหนดมาตรฐานคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้กำหนดขอบเขต ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหาสาระ เป็นการค้นหาคำตอบในประเด็นคำถามหลัก ดังนี้
 - 1) วิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวตะโหมคมีความสัมพันธ์กับระบบธรรมชาติอย่างไร
 - 2) รูปแบบมาตรฐานการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับท้องถิ่นเป็นอย่างไร และทำอย่างไรให้ชุมชนตะโหมคมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2. ขอบเขตทางด้านพื้นที่

ดำเนินการในพื้นที่ตำบลตะโหมค โดยแบ่งพื้นที่ในการสำรวจระบบนิเวศเพื่อกำหนดมาตรฐาน จำนวน 3 จุด คือ

1. เขาหัวช้าง
2. น้ำตกถลางหม่อมขุ้ย
3. เขาหลักไก่
3. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2544 – 15 กรกฎาคม 2545

3.2 กลุ่มบุคคลเป้าหมายและทีมวิจัย

ในการศึกษครั้งนี้ มีคณะวิจัยหลัก จำนวน 5 คน คือ

1. นายวีระศักดิ์ อนันตมงคล ผู้อำนวยการศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการ
พัฒนาชุมชนเขตที่ 9 เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย
2. นายสำราญ จิตมานะ หัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมกิจกรรมชุมชน
3. นายไกรวุฒิ ช่วยสถิตย์ นักวิชาการพัฒนาชุมชน 8 ว
4. นายสุเมธ บุญยก นักวิชาการพัฒนาชุมชน 7 ว
5. นายกฤษณ์พงศ์ สมถวิล นักพัฒนาทรัพยากรบุคคล 6 เป็นนักวิจัยหลัก-
และเลขานุการ

โดยมีผู้นำองค์กรต่าง ๆ ของประชาคมตำบลกะโหลก จำนวน 12 คน เป็นทีมวิจัย
ซึ่งประกอบด้วย

1. พระครูตั้งนรวิภาส (เลขานุการสถานวัดกะโหลก)
2. นายวรรณ ขุนจันทร์ (รองประธานสถานวัดกะโหลก)
3. นายจรูญ ราชวารี (ประธานป่าชุมชนเขาหัวช้าง)
4. นายสวาท ทองรักษ์ (ประธานชมรมไม้ผล)
5. นายสมบูรณ์ จิตสารอาภรณ์ (กรรมการป่าชุมชนเขาหัวช้าง)
6. นายสมเกียรติ บุญพัฒนาศักดิ์ (กรรมการป่าชุมชนเขาหัวช้าง)
7. นายกมล ขุนจันทร์ (กรรมการป่าชุมชนเขาหัวช้าง)
8. นายมะแอน พลน้อย (กรรมการกลุ่มพัฒนาเขาหลักไก่ เขาพระ)
9. นายบุญชอบ เพ็ญจำรัส (รองประธานป่าชุมชนเขาหัวช้าง)
10. น.ส.จีนกมล ขุนจันทร์ (กรรมการป่าชุมชนเขาหัวช้าง)
11. นายสมบูรณ์ ช่วยราชการ (กรรมการป่าชุมชนเขาหัวช้าง)
12. น.ส.อุพา วัชร่ม (กรรมการป่าชุมชนเขาหัวช้าง)

3.3 ผู้มีส่วนในการเสริมความรู้ประสบการณ์ ได้แก่

เจ้าหน้าที่จากหน่วยประสานสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ภาคใต้
ตอนล่าง จำนวน 2 คน คือ

1. นายปิยะ กิจฉาวร
2. นนรรักษ์ชนก ทองขจร

3.4 แหล่งข้อมูลและวิธีการเก็บข้อมูล

3.4.1 ประเภทข้อมูล มี 2 ประเภท คือ

- ข้อมูลที่ได้มาเป็นตัวเลข เช่น จำนวนประชากร, ครัวเรือน, จำนวนนักท่องเที่ยว, จำนวนกลุ่มองค์กร เป็นต้น
- ข้อมูลที่วัดเป็นตัวเลขไม่ได้ เช่น สภาพภูมิศาสตร์ ระบบนิเวศ, วิถีชีวิตของประชาชน

3.4.2 วิธีเก็บข้อมูล

- ข้อมูลที่เป็นตัวเลข สืบหาค้นคว้าจากเอกสาร เช่น ข้อมูล จปฐ., กชช.2ค., ทะเบียนราษฎร์
- ข้อมูลที่เป็นบริบททางสังคม จะใช้วิธีการจัดเวทีประชาคมและถอดบทเรียน โดยใช้เทคนิคการมีส่วนร่วมของประชาคม คือ เทคนิค AIC, FSC, Time Line แผนที่ความคิด และใช้วิธีสำรวจ, สังเกต ควบคู่กันไป

3.4.3 การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. คณะผู้วิจัย มีการตรวจสอบข้อมูล โดย
 - จัดระบบข้อมูลที่เป็นตัวเลข
 - จัดระบบข้อมูลที่ไม่เป็นตัวเลข
 - หาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล
 - ตีความให้ความหมาย
2. จัดเวทีสะท้อนข้อมูลชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้รับประโยชน์ ดังนี้
 - ชุมชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูล ในเรื่องบริบทของชุมชน
 - เป็นการตรวจสอบข้อมูลว่ามีความเห็นตรงกันหรือไม่ว่าปัญหาและความต้องการของคนในชุมชน คืออะไร(การตอบคำถามการวิจัย)
 - คนในชุมชนได้รู้จักกันมากขึ้น
 - รู้จักชุมชนของตนเองในแง่มุมต่าง ๆ มากขึ้น

บทที่ 4

วิธีการเสริมสร้างความเข้มแข็งประชาคมตำบลโหมค และผลของการเสริมสร้าง ความเข้มแข็งประชาคมตำบล เพื่อกำหนดมาตรฐานคุณภาพการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลโหมค อำเภอโหมค จังหวัดพังงา

4.1 วิธีการเสริมสร้างความเข้มแข็งประชาคมตำบลโหมค

1. วางแผนการศึกษาชุมชน

- คณะผู้วิจัย ได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของตำบลโหมคจากเจ้าท้าวที่พัฒนาชุมชน
อำเภอโหมคเกี่ยวกับสภาพสังคมของคนในชุมชน, ข้อมูล จปฐ., กชช. 2 ค. เพื่อนำมาเป็น
ข้อมูลวางแผนการศึกษา กระบวนการ เสริมสร้างความเข้มแข็งประชาคมตำบล
- สร้างเครื่องมือการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบข้อมูลเบื้องต้นเพื่อศึกษาว่า
ในตำบลมีพื้นฐานความเป็นประชาคมอยู่ในระดับใด เพื่อวางแผนการเสริมสร้างตามข้อมูล
ของตำบล

2. การศึกษาชุมชน

2.1 ทีมวิจัย เก็บข้อมูลกับตัวแทนประชาชนและผู้นำ/กลุ่มองค์กรต่าง ๆ ตาม
กรอบความเป็นประชาคมในด้าน

- ภาวะความเป็นผู้นำ
- การสื่อสารของคนหรือกลุ่มองค์กรในตำบล
- การมีสำนึกความเป็นพลเมืองของชุมชน
- การแก้ปัญหาท้องถิ่นร่วมกัน
- ความสัมพันธ์ระหว่างคน องค์กร และสถาบัน
- ความรู้สึกของประชาชนเกี่ยวกับความเป็นชุมชน หรือความผูกพันระหว่าง
กันของชุมชน และบรรทัดฐานของความร่วมมือกันในชุมชน

2.2 วิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ตามประเด็นความเป็นประชาคม
และกลุ่มผู้ตอบ

2.3 จัดเวทีประชุม โดยวิธีการแบบมีส่วนร่วม โดยใช้เทคนิค AIC , FSC, แผนที่
ความคิดแผนผังเวเนซุเอลา โดยใช้กรอบความเป็นประชาคม ตามข้อ 2.1 เป็นแนวทางในการค้น
หาคำตอบของคำถามวิจัย จำนวน 2 ข้อ คือ

1. วิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวตะโหนด มีความสัมพันธ์กับระบบธรรมชาติอย่างไร

2. รูปแบบมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับท้องถิ่นเป็นอย่างไร และทำอย่างไรให้ชุมชนตะโหนดมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การขับเคลื่อนกระบวนการดังกล่าว ได้ดำเนินการ ณ สถานีวิจัยตะโหนด เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2545 มีการเข้าร่วมเวที 60 คน ซึ่งผลจากการจัดเวทีได้ข้อมูลความเข้มแข็งของประชาคมตำบลตะโหนด ตามกรอบที่วางไว้ ดังนี้

1) ภาวะการนำและความเป็นผู้นำ

เมื่อตั้งคำถามกับตัวแทนประชาชน ผู้นำกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ใครคือผู้นำธรรมชาติ หลายกลุ่มในเวทีได้พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นร่วมกัน จนระยะเวลาผ่านไปประมาณ 10 นาที เริ่มมีการพูดถึงบุคคลหลาย ๆ คน ที่เป็นผู้นำธรรมชาติ และในที่สุดที่ประชุมสามารถบอกถึงผู้นำทางธรรมชาติได้ คือ

1. ท่านพระครูอุทิสกิจจาร
2. ท่านพระครูสุนทรกิจจานุโยค
3. ท่านพระครูผู้นำสังฆรักษ์วิชาญ สัมปัญโญ
4. นายวรรณ ขุนจันทร์
5. นายสวาท ทองรักษ์

ฯลฯ

จากรายชื่อบุคคลดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าชุมชนตำบลตะโหนด มีผู้นำธรรมชาติที่โดดเด่น จะเห็นว่ามีผู้นำที่เป็นทางการน้อยมาก ทีมวิจัยได้ศึกษาภาวะความเป็นผู้นำพบว่า มีทั้งจุดอ่อน จุดแข็ง ดังนี้

จุดแข็ง

1. เป็นผู้มิจิตสาธารณะ ทำงานเพื่อส่วนรวม และมองเห็นปัญหาส่วนรวม
2. มีความรับผิดชอบในงานที่ปฏิบัติ มุ่งให้เกิดความสำเร็จ
3. เป็นผู้ที่มีประสบการณ์หลายด้าน เพราะได้รับการฝึกอบรม ศึกษาจากหน่วยงานต่าง ๆ อยู่เสมอ

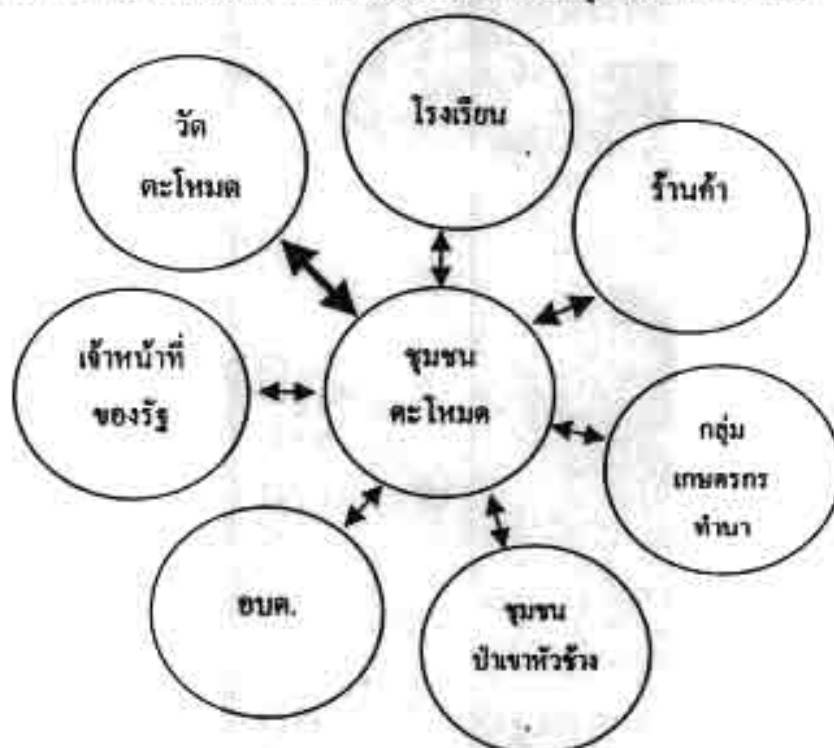
จุดอ่อน

มีความมั่นใจในตนเอง บางครั้งไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และ
หยิ่งในศักดิ์ศรี

2) ช่องทางการสื่อสารของคนหรือกลุ่มองค์กรในตำบล

การศึกษาช่องทางการสื่อสารของคน หรือกลุ่มองค์กรในตำบล ตะโหนด คณะผู้วิจัย ได้ดำเนินการต่อไปจากการค้นหา ภาวะการนำและความเป็นผู้นำ วิธีการที่นำมาใช้ในการศึกษา คือการจัดทำแผนผัง เวเน่ (Venn Diagram) โดยใช้ชุมชนตะโหนด เป็นศูนย์กลางและใช้ลูกศรที่มีความหนาบางต่างกัน แสดงปริมาณและทิศทางความสัมพันธ์ ช่องทางสื่อสาร ซึ่งพบว่า การสื่อสารของประชาชนในชุมชนตะโหนด ส่วนมาก กลุ่มองค์กร กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพเดียวกัน จะสื่อสารต่อกันในวิถีชีวิตทั่วไป คือ พูดคุย แลกเปลี่ยนปรึกษาหารือต่อกันเป็นธรรมชาติ สถานาวัดตะโหนดจะเป็นศูนย์รวมข้อมูล แจ้งข่าวสารต่าง ๆ เมื่อผู้นำประชุมรับรู้ข่าวสารอะไรที่ต้องแจ้งให้ประชาชนในชุมชนทราบ จะแจ้งโดยเชิญผู้นำจากทุกหมู่บ้านมาที่สถานาวัดตะโหนด หรือแจ้งโดยวิธีประกาศเสียงตามสาย หรือคิดประกาศที่ศาลาในหมู่บ้าน นอกจากสถานาวัดตะโหนด จะเป็นศูนย์รวมของช่องทางสื่อสาร แล้วร้านค้าก็เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่คนตะโหนดใช้เป็นแหล่งพูดคุย ในรูปของประชาคม สถานาวัด ตะโหนด(รายละเอียดตามแผนผังเวเน่)

แผนภาพที่ 2 แสดงช่องทางการสื่อสารของคน หรือกลุ่มองค์กรในตำบล

3) การสำนึกความเป็นพลเมือง

หลังจากการค้นหาช่องทางสื่อสารของคน หรือกลุ่ม องค์กรในตำบล
ตะโหนดแล้ว ในช่วงบ่ายคณะทีมวิจัย ได้เปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในการสำนึกความเป็น
พลเมืองของชุมชนตะโหนด โดยมีขั้นตอนแรก คณะผู้วิจัย ได้ให้ความหมายในเรื่องสำนึก
ความเป็นพลเมืองของชุมชน คือการที่คนในชุมชนมีความคิดในเรื่องเดียวกับที่ เป็น
ประโยชน์ต่อชุมชน ร่วมมือทำเพื่อความเป็นชุมชน เพื่อมีเอกลักษณ์ของชุมชน ช่วยกันทำให้
เรื่องที่เป็นสาธารณะประโยชน์ต่อชุมชน โดยวิธีการแจกบัตรคำ และระดมสมอง และทำแผนที่
ความคิด ซึ่งปรากฏว่า ชุมชนตะโหนดมีความสำนึกในความเป็นพลเมืองในระดับที่
ค่อนข้างสูง ซึ่งออกมาในรูปของกิจกรรมดังต่อไปนี้

(3.1) สถานาวัดตะโหนด

ในเวทีประชาคมได้สรุปและชี้ให้เห็นว่าในปี 2535 ได้มีการจัดตั้ง
สถานาวัดตะโหนด โดยมีสำนักงานตั้งอยู่ที่วัดตะโหนด มีเครื่องหมายเป็นรูปสรีระร่วมกัน
ภายใต้ปรัชญาที่ว่า “สร้างปัญญา พัฒนาสังคม ระดมความคิด เพื่อชีวิตประชาชน” โดยมี
องค์กรประกอบของสถานาวัด 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายสมาชิกสภา, ฝ่ายกรรมการบริหารสภา, ฝ่าย
ที่ปรึกษาของสภา

1) ขึ้นกำหนดนโยบาย คณะกรรมการบริหารสภา มีหน้าที่กำหนด
นโยบายในด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการศึกษา ศาสนาและ
วัฒนธรรม ด้านสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว

2) ขึ้นปฏิบัติการ มีหน้าที่จัดทำโครงการและแผนงานตามนโยบาย
ที่วางไว้ และแบ่งงานกันรับผิดชอบ

3) ขึ้นประเมินผล

ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา มีดังนี้

1. ติดต่อโทรศัพท์เข้ามาในหมู่บ้าน
2. สร้างป้อมยามตำรวจในชุมชน
3. แก้ปัญหาการปล่อยน้ำเสีย
4. สร้างศูนย์วัฒนธรรมบ้านตะโหนด
5. ขยายปณสตานที่หน้าควน

และเมื่อวันที่ 13 - 14 เมษายน 2545 ที่ผ่านมามีการจัดกิจกรรม
แสดงผีเสื้อ "ย้อนดูวิถีชีวิตชาวตะโหนด อีกหนึ่งความภาคภูมิใจของชาวตะโหนด คู่ความ
ถักรักผ่านดินเกิด

(3.2) ขนบธรรมเนียมประเพณี

นอกจากสภาพสถานวัดตะโหนดแล้ว ขุนชนตะโหนดยังใช้ขนบธรรมเนียม
ประเพณีในการดำเนินความเป็นพลเมืองของชาวตะโหนด และที่เด่นกว่าที่อื่นคือ เทศกาล
สงกรานต์ ตรงน้ำปัดทอง ห่มผ้าผี แก้วบนขนมโคห่อท่านช่วย

(3.3)เอกลักษณ์ของภาษาและวรรณกรรมถิ่น

การดำเนินในความเป็นพลเมือง นอกจากออกมาในรูปของสภาพสถาน
วัดตะโหนด, ขนบธรรมเนียมประเพณีแล้ว ขุนชนตะโหนดยังมีความสำนึกและรักษา
วรรณกรรมถิ่น ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ เช่น

1. ถ้อยคำและสำนวน	ความหมาย
- เอาไข่แย่งล่อง	หาเรื่องใส่ตัว
- เอาผ้าไปครั้นวานหมี่	ทำอะไรเกินความสามารถของตน
- กินขอมเพื่อน	ทำตามเพื่อนดู
- หื้ออกเหมือนพร้าววัวคืออก	ไม่เจริญเติบโต ไม่เจริญก้าวหน้า
- จิงถาบ	ซุกมาก
- จักหวัด	บริการช่วยเหลือ
ฯลฯ	

2. เพลงกล่อมเด็ก

นอกจากถ้อยคำและสำนวนแล้ว ขุนชนตะโหนด ยังมีความสำนึกในการรักษา
เอกลักษณ์ของเพลงกล่อมเด็ก เช่น นางเอืงค ขุนจันทร์ ได้จับเพลงกล่อมเด็กที่ชื่อว่า "ไก่จัน"
ให้ที่ประชุมฟังว่า

อาเฮอคันแคะเหอ	แลแลอีกลายเป็นคันรัก
อาเฮอองนิก	ควาฮักอีกหัก ไปเสียเปล่าเปล่า
ทำบาวเสียให้วัดทุ่ง	ไม่ได้หนึ่งนึ่งนึ่งไม่เอา
อาหมัวมาเพลงพี่ชายเพล	หลบปลาพ่อขุนหัวเหอ

4) การแก้ปัญหาท้องถิ่นร่วมกัน

จากที่ได้กล่าวมาแล้ว ชุมชนตะโหนดได้มีการจัดตั้งสภาตำบลตะโหนด เพื่อเป็นเวทีในการแก้ปัญหาต่าง ๆ และเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาชนที่ต้องทำงานเคียงคู่ไปกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการแก้ไขปัญหาด้านต่าง ๆ

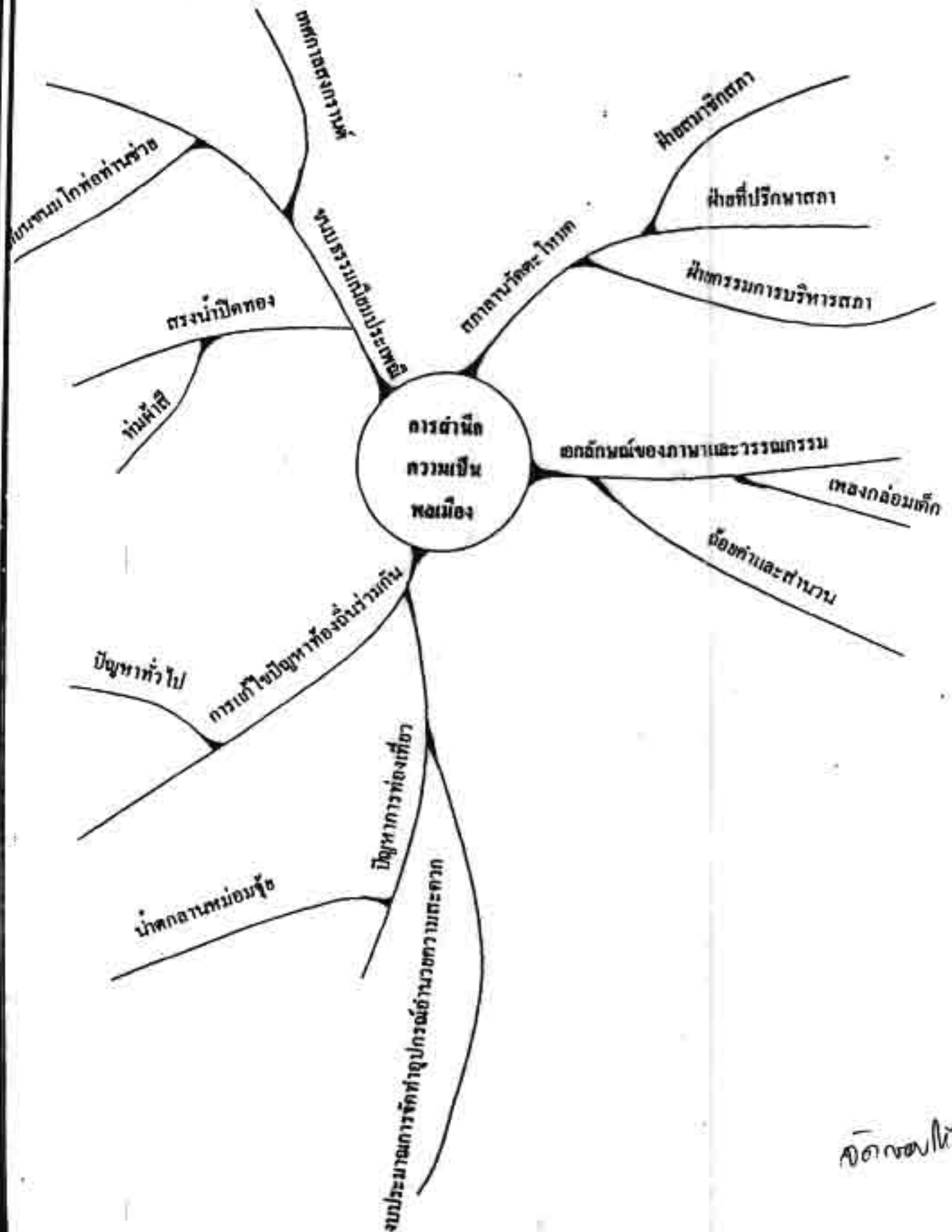
จากการเปิดเวทีประชาคมของสภาตำบลตะโหนดในวันต่อมา ได้เปิดเวทีประเด็นเรื่อง การท่องเที่ยวของตำบลตะโหนด ขณะนี้กำลังประสบปัญหาอะไรบ้าง โดยใช้วิธีการแจกบัตรคำ โดยให้ทุกคนเขียนปัญหาและนำเสนอในที่ประชุม ซึ่งสรุปปัญหาได้ดังนี้

ปัญหาการท่องเที่ยวของตำบลตะโหนด

1. จัดการกับแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในความดูแลของส่วนราชการ(น้ำตกลานหม่อมจ้อย)
2. งบประมาณในการจัดทำอุปกรณ์อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว

ดังนั้น การจัดเวทีให้ชาวบ้าน ได้มาร่วมกันรับรู้เรื่องอันตราย ผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว ถ้าชุมชนตะโหนดปล่อยปละละเลย ใครจะเป็นผู้รับผลอันนั้น ซึ่งจะเป็นการกระตุ้นให้กับชุมชน เกิดแนวคิดใหม่ ทำงานสาธารณะของชุมชนเองได้

แผนภาพที่ 3 แสดงการดำเนินกิจกรรมเป็นหลุมเมือง การแก้ไขปัญหาท้องถิ่นร่วมกันของ
ชุมชนตะไทรทอง

จิตอาสา

4) การแก้ปัญหาท้องถิ่นร่วมกัน

จากที่ได้กล่าวมาแล้ว ชุมชนตะโหนดได้มีการจัดตั้งสถานวัดตะโหนด เพื่อเป็นเวทีในการแก้ปัญหาต่าง ๆ และเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาชนที่ต้องทำงานเคียงคู่ไปกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการแก้ไขปัญหาด้านต่าง ๆ

จากการเปิดเวทีประชาคมของสถานวัดตะโหนดในวันต่อมา ได้เปิดเวทีประเด็นเรื่อง การท่องเที่ยวของตำบลตะโหนด ขณะนี้กำลังประสบปัญหาอะไรบ้าง โดยใช้วิธีการแจกบัตรคำ โดยให้ทุกคนเขียนปัญหาและนำเสนอในที่ประชุม ซึ่งสรุปปัญหาได้ดังนี้

ปัญหาการท่องเที่ยวของตำบลตะโหนด

1. จัดการกับแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในความดูแลของส่วนราชการ(น้ำตกถ่านหม้อมั่ว)
2. งบประมาณในการจัดทำอุปกรณ์อำนวยความสะดวกนักท่องเที่ยว

ดังนั้น การจัดเวทีให้ชาวบ้าน ได้มาร่วมกันรับรู้เรื่องอันตราย ผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว ถ้าชุมชนตะโหนดปล่อยปละละเลย ใครจะเป็นผู้รับผลอันนั้น ซึ่งจะเป็นการกระตุ้นให้กับชุมชน เกิดแนวคิดใหม่ ทำงานสาธารณะของชุมชนเองได้

5) ความสัมพันธ์ระหว่างคน องค์กร และสถาบัน

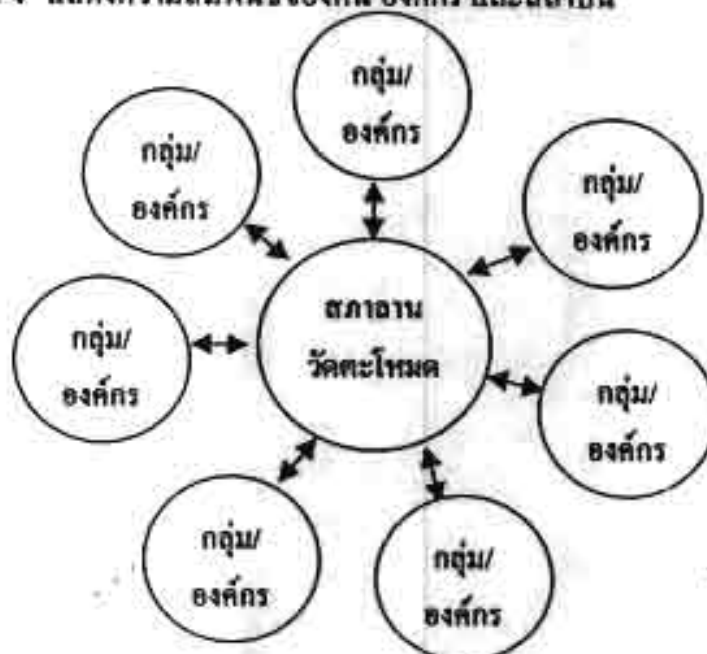
ในตำบลตะโหนด มีหน่วยงานของรัฐและสถาบันสำคัญหลายแห่งด้วยกัน คือ

- 1) เทศบาลตำบลตะโหนด
- 2) องค์การบริหารส่วนตำบลตะโหนด
- 3) สถานาณวัดตะโหนด
- 4) คณะกรรมการป่าชุมชนเขาหัวช้าง
- 5) หน่วยพิทักษ์ป่าบ้านตะโหนด
- 6) ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาป่าชุมชนในพื้นที่แนวกันชน
- 7) โรงเรียนประชาบำรุง
- 8) โรงเรียนวัดตะโหนด

ฯลฯ

เมื่อตั้งคำถามถึงความสัมพันธ์ระหว่างคน องค์กร และสถาบันในเวทีประชาคม ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน กับหน่วยงานของรัฐ หรือสถาบันเหล่านี้ ซึ่งที่ปรากฏอยู่ ณ วันนี้คือ มีทั้งการเกื้อหนุนเกื้อกัน เฉพาะหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละสถาบัน ผสมผสานกับการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนหรือแก้ปัญหาาร่วมกัน ทุกหน่วยงานจะให้ความร่วมมือกับชุมชน และเมื่อจัดทำแผนผังเวนน์ (Venn Diagram) โดยใช้สถานาณวัดตะโหนด ซึ่งเป็นสถาบันที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นศูนย์กลางเชื่อมความสัมพันธ์กับองค์กรต่าง ๆ จะพบว่า มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับที่สูงเกือบทุกองค์กร

แผนภาพที่ 4 แสดงความสัมพันธ์ของคน องค์กร และสถาบัน

6) ความรู้สึกของประชาชนในด้านที่เกี่ยวกับความเป็นชุมชน หรือความผูกพันระหว่างกันของชุมชน และบรรทัดฐานของความร่วมมือกันในชุมชน

จากการเปิดเวทีประชาคม เพื่อวิเคราะห์ความผูกพันของคนในชุมชนตะโหนดในประเด็นต่าง ๆ รวมกันได้ 2 ประเด็นคือ

1. ความผูกพันในการประกอบอาชีพ จากลักษณะอาชีพของคนในตำบลตะโหนดสามารถแบ่งได้ในภาพรวมใหญ่ ๆ 4 ประเด็น คือ

- 1.1) ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพทำสวนยาง
- 1.2) ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพทำสวนผลไม้
- 1.3) ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพทำนา
- 1.4) ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพหาของป่า

ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพทั้ง 4 อาชีพ จะเห็นได้ว่า ต้องมีความผูกพันกับธรรมชาติ โดยลักษณะของอาชีพทำให้ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพทั้ง 4 กลุ่ม คิดต่อกัน พึ่งพาอาศัยกันและกันมาโดยตลอด

2. ความผูกพันลักษณะเครือญาติ ชาวตำบลตะโหนดส่วนใหญ่จะเป็นคนในพื้นที่ที่อยู่สืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน มีลูกหลานสืบต่อกันมาชยาวนาน มีผู้ย้ายถิ่นออกไปน้อยมาก เพราะคนในตำบลนี้ สามารถทำมาหากินด้วยการประกอบอาชีพดังกล่าวข้างต้นได้ดีถึงคนในตำบลตะโหนด จะมีความสัมพันธ์ในลักษณะเครือญาติและลักษณะอาชีพก็ตาม คนในตำบลตะโหนดจะมีความสัมพันธ์กันในลักษณะของเครือธรรม เช่น การร่วมค้ำช่วยกันในงานประเพณีต่าง ๆ โดยเฉพาะประเพณีวันว่าง

จากวิเคราะห์พื้นฐานความเป็นประชาคมตำบล สรุปเป็นประเด็นใหญ่ ๆ ตามกรอบของการขับเคลื่อนความเป็นประชาคมได้ว่า ประชาคมตำบล มีความเข้มแข็งพอสมควร อาจจะมีข้อที่ยังเป็นข้อบกพร่องหรือจุดอ่อนของประชาคม ก็คือ จากความร่วมมือในการคิด ตัดสินใจขององค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่น เช่น อบต. , เทศบาล, หน่วยพิทักษ์

จากข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของประชาคมตำบลตะโหนด จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งในการให้ประชาคมตำบลตะโหนดเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการท้องถิ่นเชิงนิเวศน์ของตำบลตะโหนด ซึ่งหลายคนบอกว่า ถึงแม้จะเป็นเรื่องที่ยาก แต่ก็จำเป็นที่ต้องทำเพื่อป้องกันผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวและเพื่ออนุรักษ์ไว้ ซึ่งเอกลักษณ์ของตะโหนด

แดนน้ำตกคืนฉาย	ธรรมชาติเขียวขจี
ประเพณีสองศาสนา	ช่างพาราแผ่นสวย
ไร่รวบไม้ผลบุคคโลใจดี	บารมีพ่อท่านช่วย
ไปได้สวยกลุ่มทำนา	มีสภาพของชุมชน

จากผลของการขับเคลื่อนกระบวนการเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งประชาคมตำบลตะโหมด เพื่อกำหนดมาตรฐาน คุณภาพ การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาบริบทของตำบลตะโหมด
 2. เปิดเวทีประชาคม เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวตะโหมด กับความสัมพันธ์กับระบบธรรมชาติ
 3. เปิดเวทีประชาคมเพื่อกำหนดรูปแบบมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับท้องถิ่น
- ซึ่งนำเสนอผลการศึกษาดังลำดับ ดังนี้

4.2 ผลของการเสริมสร้างความเข้มแข็งประชาคมตำบลเพื่อกำหนดมาตรฐานคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง

4.2.1 บริบทของตำบลตะโหมด

1. สภาพพื้นที่

1.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน

จากการพูดคุยกับผู้เฒ่าผู้แก่และประชาคมตำบลตะโหมดได้เล่าให้ฟัง โดยกล่าวถึงเส้นทางค้าขายของชาวอินเดีย ซึ่งเดินทางจากฝั่งทะเลอันดามัน (บริเวณอำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง) ซึ่งเป็นเมืองท่าที่สำคัญทางชายฝั่งทะเลอันดามัน ข้ามเทือกเขาบรรทัดทางช่องเขาตระผ่านชุมชนตะโหมดบริเวณบ้านเขาหัวช้าง ซึ่งมีลำคลองหัวช้าง(คลองโหล๊ะหนูน) คลองสายนี้ไหลไปรวมกับคลองสายอื่นอีกหลายสายเป็นคลองท่ามะคือไหลลงสู่ทะเลสาบสงขลา บริเวณอำเภอบางแก้ว ซึ่งเส้นทางสายนี้ ไปขึ้นที่เมืองสติงพระหรือ

ตึงพาราณสี(อำเภอตึงพระ จังหวัดสงขลาในปัจจุบัน) ทางฝั่งทะเล่าวไทย จากการเดินทางด้วยเส้นทางดังกล่าวก็เกิดมีชุมชนเล็ก ๆ ขึ้น และพัฒนาเป็นชุมชนบ้านตะโหมคในปัจจุบัน โดยมีร่องรอยทางโบราณคดีมีปรากฏหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้ มีทำวัดเป็นชื่อทำน้ำของบ้านหัวช้างและถ้ำพระอยู่บริเวณเขาหัวช้าง ซึ่งเป็นทางผ่านของเส้นทางเดินนี้และเส้นทางสายนี้ก็ยังเป็นเส้นทางที่ชาวบ้านใช้เป็นเส้นทางเดินป่าล่าสัตว์และหาของป่า จากบ้านตะโหมคไปยังฝั่งตะวันตกของเทือกเขาบรรทัดจนถึงปัจจุบัน

ซึ่งจากคำานบอกล่าและแหล่งวรรณคดีที่ปรากฏน่าจะเชื่อได้ว่าตะโหมคเป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานชุมชนมานานแล้วอย่างน้อยก็น่าจะเป็นช่วงสมัยอยุธยาตอนต้น หลักฐานค้นพบ เช่น พระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัย ขนาดหน้าตัก 20 เซนติเมตร ศิลปะอุททอง ขุดพบในสระน้ำของวัดเหนือ (ร้าง) เป็นวัดอยู่ทางทิศใต้ของวัดตะโหมคห่างกันไม่มากนัก และมีวัดถ้ำพระเป็นวัดร้างตั้งอยู่ที่เขาพระบ้านหัวช้างตำบลตะโหมค ซึ่งติดกับเขาหลักไก่ และเขาเดินป่าเป็นวัดที่สร้างขึ้นสมัยกรุงศรีอยุธยา ปรากฏหลักฐานในการแปลวัดเขียนบาง แก้วว่าเป็นวัดหนึ่ง ขึ้นกับคณะป่าแก้วหัวเมืองพัทลุง บริเวณมีถ้ำแห่งหนึ่งเรียกว่า ถ้ำหัวช้าง ปากถ้ำหันไปทางทิศใต้เดิมภายในถ้ำมีพระพุทธรูปปั้นปางไสยาสน์หนึ่งองค์ขนาดความยาว 14 เมตร ฐานพระมีรูปช้างปูนปั้นโผล่แยกเจ็ดเชือกและมีพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย พระพุทธรูปไม้จำหลักอีกหลายองค์ แต่น่าเสียดายพระพุทธรูปเหล่านี้ได้ถูกทำลายไปหมดแล้วราว ๆ พ.ศ.2484 นอกจากนี้ ได้มีการพบขวานหินขัดหรือขวานหินทุบเปลือกไม้เพื่อนำมาทอผ้าโดยพบที่โหล๊ะจันกระ ตำบลตะโหมค

ประวัติความเป็นมา คำว่า “ตะโหมค” จากข้อมูลคำบอกล่าสันนิษฐานได้ว่า ตะโหมค มาจาก 2 แนวทาง คือ

1. มาจากคำว่า “ตระ” ตระเป็นชื่อของช่องเขา ซึ่งเป็นเส้นทางโบราณที่ใช้เดินทางจากอำเภอปะเหลียนข้ามเทือกเขาบรรทัด โดยผ่านช่องเขาตระและออกสู่ช่องเขาหัวช้าง ตำบลตะโหมค
2. มาจากคำว่า “โต๊ะหมุด” จากคำบอกล่าของท่านผู้เล่าว่า ผู้ที่เข้ามาตั้งฐานครั้งแรกเป็นคนไทยมุสลิม เพราะปรากฏหลักฐานหลายอย่างที่มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับชื่อชาวไทยมุสลิม เช่น นาปะเจ๊ะ (ที่ตั้งของโรงเรียนวัดตะโหมคปัจจุบัน) และหัวทุ่งแขก เป็นต้น คำว่า

“ตะโหนด” ก็เรียกที่ขึ้นจาก โค้ะหมุด ซึ่งเป็นผู้นำชาวไทยมุสลิมคนแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน
อยู่ในตะโหนด

1.2 ที่ตั้ง - อาณาเขต

พื้นที่ตำบลตะโหนด มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่างๆ ดังนี้

ทิศเหนือ จดเขตอำเภอกงหรา อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง

ทิศใต้ จดเขตอำเภอบ้านดอน จังหวัดพัทลุง

ทิศตะวันออก จดเขตอำเภอบางแก้ว อำเภอบ้านดอน จังหวัดพัทลุง

ทิศตะวันตก จดเขตอำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง อำเภอปะเหลียน
จังหวัดตรัง อำเภอตะรุ จังหวัดสตูล โดยมีเทือกเขาบรรทัด
เป็นแนวแบ่งเขต

2.2 ลักษณะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์

ชุมชนตะโหนดตั้งอยู่เชิงเขาบรรทัดทางทิศตะวันออก บริเวณที่ตั้งของชุมชน
เป็นที่ราบ เหมาะสำหรับการทำนาข้าว รอบนอกออกไปเป็นที่ทำสวนมีลำคลองไหลผ่าน
4 สาย คือ คลองตะโหนด คลองกง คลองหัวช้างและคลองโหล๊ะจันกระ ลำคลองเหล่านี้
คั่นน้ำลำธารอยู่ที่เทือกเขาบรรทัด การตั้งบ้านเรือนจะอยู่กันเป็นกลุ่มบ้าน เรียกบ้านที่อยู่นั้น
ว่าบ้านโน บ้านนอก บ้านปากพอดิ และบ้านที่อยู่ออกไปเป็นบ้านหัวช้าง บ้านโหล๊ะจันกระ
ต่อมาเกิดกลุ่มบ้านที่เกิดขึ้นในชุมชนอีก มีบ้านควนอินนอโม บ้านปลักปอม บ้านคลองนุ้ย
บ้านควน และบ้านเหมืองตะกั่ว

พื้นที่ของชุมชนบ้านตะโหนดในปัจจุบันมีบริเวณครอบคลุมอำเภอตะโหนด
ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 165,162.32 ไร่ โดยแบ่งพื้นที่เป็นที่ราบ 109,717.33 ไร่ ภูเขา
55,444.99 ไร่ สามารถแบ่งพื้นที่ในแต่ละตำบลได้คือ

ตำบลแม่ขรี เนื้อที่ประมาณ 22,566.25 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 13.65

ตำบลตะโหนด เนื้อที่ประมาณ 110,405.25 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 66.85

ตำบลคลองใหญ่ เนื้อที่ประมาณ 32,200.23 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 19.50

3. สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

3.1 ประชากร

ตามสถิติทะเบียนราษฎร ณ วันที่ 25 มีนาคม 2545 และจากการสำรวจข้อมูล จปฐ. ปี 2545 มีประชากรทั้งสิ้น 8,441 คน แยกเป็นชาย 4,082 หญิง 4,359 คน จำนวน 1,898 หลังคาเรือน

3.2 เส้นทางคมนาคม การติดต่อกับภายนอก

การเดินทางสมัยก่อนต้องเดินทางเท้าระยะหลายกิโลเมตรและหากเดินทางไปพัทลุงจะต้องเดินทางไปขึ้นรถไฟที่สถานีรถไฟบางแก้ว พักค้างคืนที่บางแก้ว 1 คืน รุ่งเช้าจึงขึ้นรถไฟไปพัทลุง การเดินทางต้องเดินทางผ่านท้องทุ่งและจะต้องเอาข้าวห่อไปกินระหว่างทาง เพราะไม่มีร้านค้า ในสมัยนั้น ๑ ตลาดบางแก้วเป็นตลาดหลักในการขายสินค้า การขนส่งสินค้าโดยจะใช้ควายลากเกวียน ลากहनวน หรือใช้คนแบกหาม หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีการตัดถนนสายพัทลุง - หาดใหญ่ เรียกว่า ถนนสายยุทธศาสตร์ ผ่านตลาดแม่ขรี ขณะนั้นเป็นท้องทุ่งมีบ้านสวนไม่กี่หลัง แต่เนื่องจากบ้านแม่ขรีมีลักษณะที่ตั้งเป็นจุดศูนย์กลางระหว่างชุมชนตะโหนดและตลาดบางแก้ว และเป็นทางผ่านของถนนสายพัทลุง - หาดใหญ่ ปี พ.ศ.2499 ท่านพระครูอุทิสกิจจาทรและกำนันสวิง ชนะสิทธิ์ ซึ่งเป็นกำนันตำบลตะโหนด ในสมัยนั้นร่วมกับพี่น้องชาวตะโหนดได้เริ่มตัดถนนจากตะโหนดสู่แม่ขรี ถนนบางจุดจะมีการเปลี่ยนจากเส้นทางเดิมเป็นเส้นทางใหม่ ฉะนั้นการเดินทางในการส่งสินค้าออกสู่ตลาดหรือการติดต่อคมนาคมด้านต่าง ๆ จึงสะดวกสบายขึ้น โดยในช่วงแรกเป็นถนนดิน มีรถจักรยานยนต์รับจ้าง ต่อมาได้ปรับปรุงเป็นถนนลูกรัง จึงมีรถยนต์วิ่ง อุปสรรคในการเดินทางในช่วงฤดูฝน รถไม่สามารถวิ่งได้ ส่วนฤดูแล้งจะมีฝุ่นละอองมาก ต่อมาก็มีการลาดยางทำให้การคมนาคมสะดวกขึ้น

3.3 การศึกษา

การศึกษาในระบบ

การศึกษาในสมัยนั้นยังไม่มีโรงเรียน วัดจึงเป็นสถานที่ให้การศึกษา โดยพระเป็นผู้สอนหนังสือและในปี พ.ศ.2464 ทางราชการได้เปิดโรงเรียนประชาบาลขึ้น ที่ตะโหนด โดยใช้ศาลาการเปรียญของวัดเป็นสถานที่เรียน ครูคนแรกคือนายล้อม ชนะสิทธิ์

ในปี พ.ศ.2496 ได้มีงบประมาณอาคารเรียนหลังใหม่ เพราะศาลาการเปรียญได้ชำรุดทรุดโทรมมาก แต่เนื่องจากงบประมาณที่ได้รับมีน้อย ทางวัดจึงเข้าไปช่วยดำเนินการจนกระทั่งสำเร็จ อาคารเรียนหลังใหม่ให้ชื่อว่า "โรงเรียนตะโหมค" (หมุนคณาสูตรณ์) ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในที่ดินของวัด ทำการสอนจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีท่านเจ้าอาวาสเป็นผู้ให้การอุปถัมภ์ ต่อมาจำนวนนักเรียนมากขึ้น และนักเรียนมีความต้องการเรียนต่อในระดับสูงขึ้น จึงไม่สามารถออกไปเรียนข้างนอกได้ เพราะไม่สะดวกในการเดินทาง พ.ศ.2531 ได้มีการขยายชั้นเรียนจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 โดยใช้ศาลาการเปรียญของวัดตะโหมคเป็นสถานที่เรียน ในปี พ.ศ.2514 ทางราชการได้จัดสรรงบประมาณสร้างอาคารเรียนสำหรับตำบลตะโหมค 1 หลังและสร้างในปีถัดมา โดยได้แลกเปลี่ยนพื้นที่กันระหว่างที่ธรณีสงฆ์กับที่ดินของนายจัด ฤทธิเดช ซึ่งติดอยู่กับที่ดินวัดตะโหมคทางทิศตะวันตกแล้วได้ออกเป็นพระราชบัญญัติสำเร็จในปี พ.ศ.2516 นอกจากนี้ ประชาชนในชุมชนได้บริจาคที่ดิน สำหรับสร้างหอประชุม โดยได้รับการบริจาคจากนายอ่อง - นายเจริญไชยไชธา ปัจจุบันเปิดทำการสอนระดับอนุบาลจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยมีผู้บริหารจำนวน 15 คน คือ นายล้อม ชนะสิทธิ์, นายสุข วรกาญจน์, นายแดง อรุณรัตน์, นายแคว้นวรรณรัตน์, นายแป้น ยิ่งคำนุ่น, นายเทศน์ ศรีสุวรรณ, นายช่วง รอดรัตน์, นายประดิษฐ์ ชนะสิทธิ์, นายเที่ยง อักษรทอง, นายอิม แบนเพชร, นายอนันต์ ณ พัทลุง และปัจจุบันนายสุจินต์ เพชรสังข์

ในปี พ.ศ.2522 ท่านพระครูอุทิศกิจจาทร กำนันเกลียว ชนินทอุทธรวงศ์ และพี่น้องชาวบ้านตะโหมค ได้ร่วมกันตั้งโรงเรียนประชาบำรุงขึ้น เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบลตะโหมค ตั้งถัดกรมสามัญศึกษา โดยได้รับการบริจาคที่ดินจากนายเคลื่อนเพชรหนู และลูก ๆ และนายไชย พลเพชร และลูก ๆ รวมเนื้อที่ประมาณ 38 ไร่ 1 งาน 83 ตารางวา ปัจจุบันได้เปิดทำการสอนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 มีผู้บริหารจำนวน 4 คน คือ นายประมาณ ปรีชาติวงศ์, นายมาโนชญ์ บัวแก้ว, นายสุภชัย ชนะสงคราม และนายสว่าง รวมจินดา

3.4 วัฒนธรรมและประเพณี

มรดกทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในชุมชนตะโหมค นับเป็นสิ่งที่มีความค่าที่คนรุ่นหลังได้สืบค้นและสืบทอดความเป็นมาของชุมชนตะโหมค วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนตะโหมคที่ยังดำรงรักษาไว้ มีดังนี้

1. แหล่งโบราณคดี
2. ขนบธรรมเนียมประเพณี
3. ภาษาและวรรณกรรม

แหล่งโบราณคดี

1. วัดถ้ำหัวช้าง เป็นวัดร้างตั้งอยู่ภายใต้ถ้ำที่เขาวะบ้านหัวช้าง ตำบลตะโหมค เป็นวัดที่สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยอยุธยา ปรากฏหลักฐานในเพลาวัดเขียนบางแก้ว ว่าเป็นวัดที่ขึ้นกับคณะป่าแก้วหัวเมือง จังหวัดพัทลุง ภายในถ้ำมีร่องรอยพระพุทธรูปหลายองค์ แต่เป็นที่น่าเสียดายพระพุทธรูปเหล่านั้นได้ถูกทำลายไปเกือบหมดสิ้น

2. หลุมฝังศพ ได้ะละหมาด ตั้งอยู่บนเนินควนเส้นทางเข้าออกหมู่บ้าน หมู่ที่ 3 ตำบลตะโหมค เป็นสถานที่ฝังศพของบรรพบุรุษของชาวตะโหมคทั้งไทยและพุทธและไทยอิสลาม ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ประชาชนทั้งไทยพุทธและไทยอิสลามจะไปทำบุญร่วมกันทั้งทุกปี

3. พระหมัด เป็นพระพุทธรูปสำริดศิลปะพม่า ขนาดหน้าตักกว้าง 45 เซนติเมตร คำนานเล่าว่า เป็นพระพุทธรูปที่อดีตเจ้าอาวาสพระอธิการช่วย อินทรโร นำมาจากประเทศพม่าแต่ฐานมีคำจารึกด้วยตัวอักษรไทย (ซึ่งน่าจะจารึกขึ้นภายหลัง) ว่า “พระคุณเจรสร้างรูปพระปฏิมากรศักราชล่วง 2443 ปี” อ่านได้ความว่า “พระคุณเจรสร้างรูปพระปฏิมากรศักราชล่วง 2443 ปี” ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่ศาลาการเปรียญวัดตะโหมค

4. พระพุทธรูปปางมารวิชัย หล่อด้วยสำริด ขนาดหน้าตักกว้าง 67 เซนติเมตร สูง 103 เซนติเมตร มีคำจารึกด้วยอักษรไทยว่า “พระสมุทรป่าน อุปัชฌาย์ พร้อมด้วยอุบาสิก อุบาสิกา สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2481” เมื่อก่อนเป็นพระประธานอยู่ในพระอุโบสถหลังเก่าของวัดตะโหมคปัจจุบันประดิษฐานอยู่ในพระอุโบสถหลังใหม่ของวัดตะโหมค

5. พระพุทธรูปสำริดศิลปะอู๋ทอง เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง 20 เซนติเมตร ขุดพบในวัดเหนือ(ร้าง) เป็นพระพุทธรูปที่มีความเก่าแก่และงดงามมากที่สุดของชุมชนตะโหมค ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่กุฏิเจ้าอาวาสวัดตะโหมค

ขนบธรรมเนียมประเพณี

ขนบธรรมเนียมประเพณีหลากหลายอย่างของชุมชนตะโหมคก็เหมือนกับชาวใต้ทั้งหลาย แต่ที่แตกต่างและมีลักษณะเด่นกว่าที่อื่น ๆ คือ เทศกาลสงกรานต์หรือที่เรียกว่า "วันว่าง"

วันว่าง วันที่ 13 - 17 เมษายนของทุกปี เป็นช่วงเวลาแห่งความสนุกสนาน เพราะเมื่อก่อนถือเป็นการฉลองชัยศึกราชใหม่และเป็นช่วงเวลาที่ลูกหลานร่วมกันทำบุญ อุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษด้วย นอกจากนี้ ทุกคนจะทำตัวให้ว่างจากงานการต่าง ๆ งานภาระที่เคยทำมาก็จะหยุดทำในช่วงนี้ โดยการเตรียมเสื้อผ้าใหม่และอื่นๆ ที่จำเป็นเอาไว้ล่วงหน้า พอถึงเทศกาลมีการนำวัวมาชนกันที่กลางนา มีการเล่นการพนันกันในวัด เช่น กลีอกแกล็ก(ไฮโล) ปั่นแปะ ยิงบ้ำ ฟิดอีโลก แด่ในภายหลังเมื่อประมาณ 40 กว่าปีมานี้ ได้ห้ามเล่นการพนันในวัดอย่างเด็ดขาด แต่ยังมีการลักลอบเล่นกันตามบ้านบ้าง ในหมู่คนส่วนน้อย ส่วนการทำบุญก็เริ่มทำกันตั้งแต่วันที่ 13 โดยสถานที่แตกต่างกันในแต่ละวัน ดังนี้

13 เมษายน ทำบุญในวัดตะโหมคทางฝั่งคลองทิศเหนือ ทำพิธีในศาลาการเปรียญ พระสงฆ์ให้ศีลถวายพรพระ ประชาชนดับบาตรถวายภัตตาหารเพล คอนบ้ายกนิมนต์พระบังสุกุล อัฐิบรรพบุรุษรดน้ำผู้เฒ่าและมีการสาคน้ำกัน

14 เมษายน ทำบุญในวัดตะโหมคทางฝั่งคลองทิศใต้ ทำพิธีในอุโบสถ พิธีกรรมเช่นเดียวกับวันที่ 13 คอนบ้ายสงน้ำพระและมีการแข่งการละเล่นพื้นบ้าน เช่น ขุนพลั่ง

15 เมษายน ทำบุญที่วัดเหนือ พิธีกรรมเช่นเดียวกับวันที่ 13

16 เมษายน ทำบุญที่บนควนสหทวด ซึ่งมีลักษณะพิเศษกว่าวันอื่น ๆ และที่ใด ๆ เพราะชาวพุทธและมุสลิมทั้ง 2 ศาสนา มาร่วมกันทำบุญให้แก่บรรพบุรุษ อาหารที่นำมาวันนี้จะไม่มีอาหารที่ผิดหลักศาสนาอิสลาม เพราะชาวไทยพุทธจะแบ่งอาหารให้โต๊ะอิหม่ามประกอบพิธีนุหรือตามหลักศาสนาอิสลาม ขณะที่ชาวมุสลิมก็จะแบ่งอาหารถวายพระสงฆ์เช่นกัน

17 เมษายน ทำบุญที่สหทวดหัวช้าง บ้านหัวช้าง หมู่ที่ 2 ตำบลตะโหมค ประเพณีทำบุญวันว่างเกิดการเปลี่ยนแปลงในสมัยที่นายสมพร จนะสิทธิ์ เป็นกำนัน มีการพัฒนาน้ำคกลานหม่อมขุ่ยเป็นสถานที่ท่องเที่ยว จึงกำหนดวันและเวลาทำบุญว่างใหม่ คือ

15 เมษายน ทำบุญที่น้ำตกถ่านหม้อม้าย

16 เมษายน ทำบุญที่วัดเหนือ

17 เมษายน ทำบุญที่สวนศกทวดโค๊ะละหมาด

ต่อมาในปี พ.ศ.2543 ถูกหลานชาวตะโหมคที่อยู่ต่างจังหวัดได้เรียกร้อง ให้วันที่ 15 เมษายน ทำบุญสวนศกทวดโค๊ะละหมาดเพื่อจะได้เข้าร่วมทำบุญด้วยเพราะเป็นช่วงวันหยุดราชการในเทศกาลสงกรานต์ พระครูอุทิศกิจจาทร จึงนำส่วนนั้นหารือกับประชาชนทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิม ลงความเห็นเป็นเอกฉันท์ว่า ควรจะเปลี่ยนแปลงจึงประกาศให้วันที่ 15 เมษายน ของทุกปีตั้งแต่ปี 2544 เป็นต้นไป ทำบุญวันว่างที่บนสวนศกทวดโค๊ะละหมาด

3.5 ศาสนา ความเชื่อ และการเคารพนับถือ

ศาสนาพุทธ

ในสมัยก่อนวัดตะโหมคตั้งอยู่ทางทิศใต้ของวัดในปัจจุบัน ชาวบ้านเรียกว่า วัดเหนือ เพราะตั้งอยู่ทางด้านเหนือ น้ำ ที่ไหลผ่านหมู่บ้านลงมาทางใต้ วัดเหนือได้สร้างประมาณ พ.ศ.2370 โดยหลวงพ่อบุญ ซึ่งเดินทางมาจากวัดคอนตัน ตำบลอุตุ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลาได้มาเห็นป่าจึง เป็นสถานที่สงบ เหมาะสำหรับการปฏิบัติธรรม จึงได้สร้างถ้ำนักสงฆ์ (วัดตะโหมคปัจจุบัน) ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า วัดใต้ ในปี พ.ศ.2452 ได้รับอนุญาตให้สร้างวัดและชาวบ้านได้ไปนิมนต์พระช่วย อินทสโร จากวัดข้างทองให้มาอยู่วัดตะโหมค เดิมท่านเป็นชาวจังหวัดปัตตานี ส่วนหลวงพ่อบุญท่านชรภาพมากแล้ว จึงเดินทางกลับภูมิลำเนาเดิม พ.ศ.2453 พระช่วย อินทสโร ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดตะโหมค ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสรูปแรกของวัดตะโหมค ชาวบ้านเรียกว่า “พ่อท่านช่วย” ในปี พ.ศ.2581 หลวงพ่อช่วยได้มรณภาพ วัดตะโหมคไม่มีเจ้าอาวาสประมาณ 3 ปี หลังจากนั้นได้นิมนต์พระหนุณ ฆมปาโล (พระครูพิมพ์ชานูรักษ์) จากวัดใหม่ไทรงามมาเป็นเจ้าอาวาส

ในปี พ.ศ.2500 พระครูหนุณ ฆมปาโล ได้ไปอยู่วัดแม่จริยประชาราม แต่ท่านยังเป็นเจ้าอาวาสวัดตะโหมค พระปลัดจ้วน อัครโม (ท่านพระครูอุทิศกิจจาทร) รองเจ้าอาวาสได้ดูแลรักษาการแทนในปี พ.ศ. 2510 จึงได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดตะโหมค นับเป็นเจ้าอาวาสรูปที่ 3 ในปัจจุบัน

พ.ศ.2526 กรมการศาสนา ยกให้วัดตะโหมคเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง

พ.ศ.2530 กรมการศาสนา ยกให้วัดตะโหมคเป็นวัดพัฒนาตัวอย่างดีเด่น
ความเชื่อ

1. เดือนสิบ ซึ่งเชื่อว่าพวกเปรตจะมารับส่วนบุญมีการทำขนมเบจัม

ขนมบ้า พอง ลา

2. การชักพระ มีการทำดัม

3. การตาย

3.1 การตายโหง (อุบัติเหตุต่าง ๆ) มีความเชื่อว่าจะต้องไม่นำศพเข้า
บ้าน ไม่มีการสวดพระอภิธรรมให้นำศพไปเผาเลยและไม่มีโลงศพสำหรับใส่ศพ

3.2 ตายดี จะทำโลงศพแต่ไม่มีฝาปิด ไม่มีการฉีกตา ไม่ตั้งศพไว้
บนเรือน แต่จะตั้งศพไว้ข้างบ้าน

3.3 การอาบน้ำศพ มีน้ำมะพร้าว ข่านบ้า การให้อาบน้ำศพต้องอาบ
ในวันที่มีการตาย ห้ามข้ามไปวันใหม่

4. การแต่งงาน

4.1 มีการทำบุญเจ้าบ่าว

4.2 เจ้าบ่าวนุ่งผ้าขาวเหน็บกริช

4.3 ไม่มีการนิมนต์พระสงฆ์มาร่วมพิธีในการให้พรคู่บ่าวสาวแต่จะ
มีการทำกันนในหมู่ของญาติมิตรหรือผู้รู้

5. การเกิด

5.1 การเกิดจะมีหมอตำแย

5.2 เมื่อเกิดแล้วต้องนอนหงาย (อยู่ไฟ) ใช้ไม้พรา ไม้ขน ไม้บู่

5.3 ใช้ก้อนเส้าประคบ

5.4 กินของร้อน เช่น ข้าวต้ม

5.5 การขึ้นแปด สำหรับทารกมีอุปการะที่สำคัญคือ

- เข็ม หมายถึง ทำให้เกิดความเจ็บแสบ

- มีดโกน หมายถึง การป้องกันรักษา (เพชรหนูกัณฑ์)

- หิน หมายถึง ความแข็งแกร่ง
- ทราชทองคลอง หมายถึง การอยู่เย็นเป็นสุข
- การขึ้นแปล ให้ขึ้นโดยนับจากวันที่เกิด 3 วัน
- วันนอก หมายถึง วันหลังจากวันเกิด 1 วัน
- วันมรณะ หมายถึง วันที่ไม่คิดของคนไม่ควรทำกิจการใด ๆ

3.6 การปกครองของตำบลและภาวะผู้นำ (ผู้นำทางการเมืองและผู้นำธรรมชาติ)

ชุมชนตะโหนดอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลตะโหนด มีบริเวณครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 22 หมู่บ้าน แบ่งการ ปกครอง 2 แบบ คือ

1. การปกครองส่วนภูมิภาค

ตำบลตะโหนด มีทั้งหมด 12 หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่	ชื่อบ้าน
1	บ้านทุ่งโพธิ์
2	บ้านหัวช้าง
3	บ้านตะโหนด
4	บ้านโพธิ์
5	บ้านคลองน้อย
6	บ้านโหล๊ะจันกระ
7	บ้านควนดินนอโม
8	บ้านโหล๊ะเหวียง
9	บ้านป่าพงค์
10	บ้านทุ่งสบาย
11	บ้านนาถ้อง
12	บ้านโนไปีะ

2. การปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย

ตำบลตะโหนด มีการปกครองส่วนท้องถิ่นรวม 2 ส่วน คือ เทศบาลตำบลตะโหนด และองค์การบริหารส่วนตำบลตะโหนด

4.2 การศึกษา วิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวตะโหนดกับความสัมพันธ์กับระบบธรรมชาติ

จากความหมายของวิถีชีวิต กล่าวว่า มนุษย์ในฐานะหน่วยชีวิตที่ดำรงอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมจะมีกระบวนการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง เพื่อรักษาดุลยภาพกับสิ่งแวดล้อม ทั้งการปรับตัวในเชิงพฤติกรรมและการปรับตัวในระดับจิตสำนึก ซึ่งการปรับตัวอย่างต่อเนื่องนี้ก่อให้เกิดแบบแผนความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างหนึ่งขึ้นมาในระบบบุคคล เรียกว่า วิถีชีวิต แต่ก่อนที่จะเป็นวิถีชีวิตนั้น จะต้องผ่านขั้นตอนของวิถีคิด(Way of Thinking)และจะพัฒนาไปสู่วิถีพฤติกรรม(Way of Behavior) และสู่การเป็นวิถีชีวิตในที่สุด และหากแบบแผนของ วิถีชีวิตดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างสอดคล้องกัน ทั้งชุมชนหรือทั้งสังคมและมีการสืบทอดต่อเนื่องกัน ย่อมจะกลายเป็นวัฒนธรรมขึ้นมา

จากการศึกษาบริบทของตำบลตะโหนดและเมื่อตั้งคำถามกับคนในตำบลตะโหนดว่า วิถีชีวิตและขนบธรรมเนียม ประเพณีของชาวตะโหนด มีความสัมพันธ์กับระบบธรรมชาติอย่างไร โดยใช้เทคนิคการระดมสมองอย่างสร้างสรรค์(AIC) โดยให้ทุกคนมองภาพความสัมพันธ์ในอดีต ความสัมพันธ์ในปัจจุบันและความสัมพันธ์ในอนาคต โดยใช้เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถอดบทเรียนร่วมกัน ซึ่งในที่สุดทีมวิจัยได้ศึกษาและสรุปได้ดังนี้

4.2.1 ความสัมพันธ์ในอดีต

การมองภาพย้อนยุควิถีชีวิตของชาวตะโหนดที่ชาวไทยมุสลิมมีท่านโต๊ะหมุคเป็นหัวหน้า ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านตะโหนดตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น วิถีชีวิตมีความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ป่าเขาถ้ำนาไพร ลำน้ำและสัตว์ป่าระบบเศรษฐกิจ การทำมาหาเลี้ยงชีพ ต้องอาศัยป่า เช่น การทำน้ำมันยาง การเจาะยาง การเผายาง การดักน้ำมันยาง และการทำไม้ การจองผึ่ง การจับผึ่ง การแค การตีผึ่ง

นายวรรณ ขุนจันทร์ เป็นรองประธานสภาตำบลตะโหนด ได้เล่าให้ที่ประชุมฟังว่า การทำน้ำมันยางและและได้นั้น กว่าจะได้มาเป็นเม็ดเงินก็มีความลำบากยากเข็ญเป็นอย่างมาก เนื่องจากคนทำน้ำมันยางต้องคั้นตั้งแต่เช้าอาข้าวห่อที่มีน้ำขุบเคยปลาและเกลือเป็นอาหาร เพราะในยุคนั้น อาหารคหีหรืออาหารสำเร็จรูปไม่มี บนบ่าหามือบ เพื่อเอาไว้ใส่น้ำมัน

ยางพร้อมคบเพลิงที่ทำด้วยนกมะพร้าวแห้ง เพื่อจุดไฟในเวลาเผายาง มุ่งหน้าเดินสู่ป่าเขา ซึ่งเป็นระยะทางหลายกิโลเมตร ทางฝ่ายแม่บ้านก็เดินตามหลังทูนภาชนะที่ภาษาถิ่นเรียกว่า “บลัง” ไว้สำหรับใส่ขี้ชัน เพื่อเอามาทำไม้บางวันก็ค้ำมีดค้ำคื่น ทำให้ถูกน้อยที่อยู่ทางบ้าน ต้องนั่งรอคอยพ่อแม่ด้วยความรังทิดใจ เพราะไม่รู้ว่าวันนี้พ่อแม่จะหลงทาง หรือเหตุร้ายประการใด

บางแก้ว เป็นตลาดหลักในการค้าขายตลาดน้ำมันยาง และได้ในยุคสมัยนั้นเป็นระยะทางประมาณ 20 กิโลเมตร ต้องใช้ควายลากจูงเกวียน และหวนเป็นพาหนะในการขนส่งคนทำน้ำมันยางและได้ เสื้อผ้าและหน้าตามอนแมน เพราะคราบของน้ำมันยาง ซึมซับอยู่ตลอดเวลา แต่ก็มีความสุขที่ประกอบอาชีพอย่างสุจริต

นายเจียง ขุนจันทร์ ซึ่งเป็นผู้เฒ่าผู้แก่อีกคนหนึ่งและเป็นแกนนำในเวทีประชาคม ได้กล่าวว่า นอกจากจะมีอาชีพการทำน้ำมันยางและได้ขายแล้ว การทำนาก็เป็นอีกอาชีพหนึ่งที่ต้องอยู่ด้วยความเสี่ยงในขณะที่ชาวบ้านร้านถิ่นกำลังนอนหลับอย่างสบาย อย่างมีความสุข แต่ส่วนหนึ่งของสังคมคือ ชาวนา ต้องตื่นตั้งแต่ไก่ขัน แบกคันไถงู่วัวไปสู่ท้องนา มีลูกตัวเล็ก ๆ คอยไล่วิ่ง ตามหลังท่ามกลางความหนาวเหน็บของอากาศ และสายฝนสายหมอกที่โปรยลงมาในยามเช้า การทำนามีการไถดะ การราดขี้ดะ(คือ กรรมวิธีการทำก้อนดินให้เป็นเม็ดละเอียด) การไถแปรการราดหม การลาดเทือก และการปักดำ ชาวนาต้องเอาหลังสู้ฟ้า เอาหน้าสู้ดิน เมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวในท่ามกลางแสงแดดที่ร้อนระอุ และแผดเผาลงมา แต่ชาวนาต้องต่อสู้ กว่าจะได้ข้าวมาบริโภคก็ต้องกราฝนทนแดด จนผิวกร้านดำ แล้วยังต้องผ่านการนวด การตาก และการหีบด้วยครกสาก นายวรรณ ขุนจันทร์ ยังเล่าต่อไปว่า ความคิดของชาวตะโหนดสมัยนั้น สัมพันธ์กับป่าในลักษณะที่ว่า การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนต้องพึ่งพาทรัพยากรป่าไม้ เพราะป่าเป็นแหล่งอาหาร สมุนไพรที่สามารถนำมาใช้ในการรักษาพิษของคนในชุมชน ได้อาศัยป่าในการดำเนินชีวิต เพราะฉะนั้นป่าไม้จึงเป็นทรัพยากรและทุนทางสังคมที่หล่อเลี้ยงวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นตะโหนดในสมัยนั้น

4.2.2 ความสัมพันธ์ในปัจจุบัน

ปัจจุบันถึงแม้ว่าความเจริญทางด้านวัตถุได้เข้ามาสู่ตะโหมค ทำให้สิ่งต่าง ๆ เปลี่ยนไปบ้างแต่การทำนํ้ามันก็ยังมีการทำกันอยู่ การทำนํ้าก็ยังทำกันอยู่เหมือนเดิม ซึ่งมีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เข้ามาใช้บ้าง แต่วิถีชีวิตก็ยังผูกพันกับธรรมชาติ ป่าเขา ลำเนาไพร นาข้าว วรรณ ขุนจันทร์ ได้กล่าวต่อไปว่า ในปีพุทธศักราช 2470 บรรพบุรุษผู้มีวิสัยทัศน์ ได้นำอาหารเข้ามาปลูก วิถีชีวิตของคนตะโหมคก็ยังผูกพันกับป่าไม้มากขึ้น มีการออกไปหาของ การค้าขาย การเก็บของ ซึ่งปัจจุบันได้กลายเป็นอาชีพหลักของชาวตะโหมค และนอกจากนั้น อาชีพที่หลากหลายก็ยังมีเกิดขึ้น เช่น การทำสวนผลไม้ ทุเรียน เงาะ ลองกอง กล้วย ลำไย มังคุด ทำนํ้าพระครูสังวรวิภาส เลขานุการสถานวัดตะโหมค ได้กล่าวเพิ่มเติมถึงอาชีพ ของชาวตะโหมคที่ผูกพันกับธรรมชาติ และป่าไม้ คือ การได้นำพันธุ์ไม้ขึ้นต้น เช่น ตะเคียนทอง เทียน ไม้มะยมหอม พะยอม มาปลูกตามหัวไร่ปลายน และใบลาน เพื่อเป็นการรักษาระบบนิเวศ ของตะโหมคให้คงไว้ในสภาพเดิม

4.2.3 ความสัมพันธ์ในอนาคต

เมื่อถูกตั้งคำถามถึงความผูกพันกับธรรมชาติของชาวตะโหมคในอนาคตจะเป็นอย่างไร ซึ่งเป็นเรื่องที่ทุกคนยังมองไม่เห็น แต่ทุกคนในที่ประชุมได้กล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณีของชาวตะโหมค จะต้องมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันกับระบบธรรมชาติ ป่าเขา ลำเนาไพร ต่อไป เพราะสิ่งเหล่านี้ ได้กลายเป็น วิถีคิด วิถีพฤติกรรม และวิถีชีวิตของชาวตะโหมคไปเรียบร้อยแล้ว

นายจรัญ ราชทวี ประธานป่าชุมชนเขาหัวช้าง ได้กล่าวถึง อาชีพของตนเองในปัจจุบันว่า ตนเองทำสวนผลไม้ 10 ไร่ ประกอบด้วย มังคุด ลองกอง ทุเรียน สวนยางพารา 30 ไร่ ทำนา 5 ไร่ มีการปลูกไม้ริมสวน ตามหัวไร่ปลายน ซึ่งพื้นที่ปลูกส่วนใหญ่อยู่ในที่ราบเชิงเขา นายวรรณ ขุนจันทร์ ได้กล่าวว่า เหตุผลที่ต้องรณรงค์ให้มีการปลูกไม้ขึ้นต้น เนื่องจากมองว่า ในอนาคตเมื่อชุมชนมีมากขึ้น ต่อไปไม้ใช้สอยจะขาดแคลน ถ้าจะไปเอาไม้ในป่าจะเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ จึงส่งเสริมให้มีการปลูกไม้ใช้สอย เพื่อให้ลูกหลานในอนาคตได้ใช้และเป็นแบบอย่างของชีวิตที่ผูกพันกับระบบธรรมชาติ นายวรรณ ขุนจันทร์ ได้กล่าวสรุปว่า ชุมชนเมืองมีปัญหาในเรื่องมลภาวะ ซึ่งมีผลกระทบต่อวิถีชีวิต ไม่มีต้นไม้ จึงมีการรณรงค์ให้มีการสร้างปอด คือการปลูกต้นไม้ แต่ต้องดูแลรักษา และลงขัน เพื่อจําไรต์ ซึ่งเป็นรองประธานป่าชุมชนเขาหัวช้าง ได้กล่าวว่า เนื่องจากมองเห็นว่า

เค็ชวนี้ปากำลังจะหมดไป ที่เหลือจะต้องรักษาไว้ อย่าให้ถูกทำลายไปมากกว่านี้ เพื่อประกาศเจตนารมณ์ จึงได้สมัครเข้ามาเป็นกรรมการป่าชุมชนเขาหัวช้าง

นายสมเกียรติ บัญชาพัฒนศึกษา ในฐานะเจ้าหน้าที่ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาป่าชุมชนในพื้นที่แนวกันชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของประชาคม ได้กล่าวเสริมว่า ถ้าดูในสภาพปัจจุบันแล้ว ชุมชนเองที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตกับธรรมชาติ ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน จะมีการดูแล ส่งเสริมให้มีการปลูก การรักษาค้นไม้ เมื่อดูแนวคิดนี้ จึงน่าจะนำเอาภูมิปัญญาของท้องถิ่นมาใช้ประกอบในการดูแลจัดการทรัพยากรของชุมชนที่มีอยู่ในรูปแบบที่ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ ทรัพยากรดังกล่าว จึงมีแนวคิดจะส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการจัดการในรูปแบบของป่าชุมชน ฉะนั้น รูปแบบของการจัดการป่าชุมชนนั้น ชุมชนจะเป็นคนบริหาร เป็นคนจัดการ จึงเป็นโอกาสที่ชุมชนสามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการทรัพยากรในชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น การตีผึ้งในอดีต ซึ่งต้องรอจังหวะที่ผึ้งแทงขาม(ผึ้งแหยกรัง เพื่อผลิตลูกอ่อน ดังเกิดได้จากผึ้งจะนำลูกอ่อนมาถ่าย หักบิน ซึ่งจะมีน้ำผึ้งมาก) ซึ่งภูมิปัญญานี้จำเป็นที่จะต้องการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ในรูปแบบของการจัดทำหลักสูตรไว้ในสถานศึกษา เช่น หลักสูตร "ตะโหมคศึกษา" และหลักสูตร "ป่าของชุมชน" ส่วนบุคคลทั่ว ๆ ไปในชุมชนที่ไม่ได้อยู่ในระบบการศึกษาสัมผัสได้ในรูปของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น ศึกษาความเป็นชุมชนของตะโหมค, การศึกษาประวัติศาสตร์, การศึกษาวิถีชีวิต เส้นทางศึกษารวมชาติ

นายคมล ขุนจันทร์ กรรมการป่าชุมชนเขาหัวช้าง ซึ่งเป็นผู้หนึ่งในแกนนำเวทีประชาคม ได้กล่าวว่า ป่าชุมชนเขาหัวช้าง ได้มีทุนทางธรรมชาติที่ควรจะศึกษา เช่น พันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ พันธุ์พืช สมุนไพร ตัวอย่าง เช่น ต้นตะเคียนหิน, จันทอม, ไม้จิกุล, จำปา จำพวกสัตว์ปีก เช่น นกนานาชนิดที่เห็นมากคือ นกพญาไพร, นกขุนแผน, นกเขียวก้านทอง, นกกางี, พวกพืชสมุนไพร เช่น ขมิ้นแดง, ปรีศนา, สะค้าน, กะวาน, เปล้านเงิน, เปล้าทอง เป็นต้น

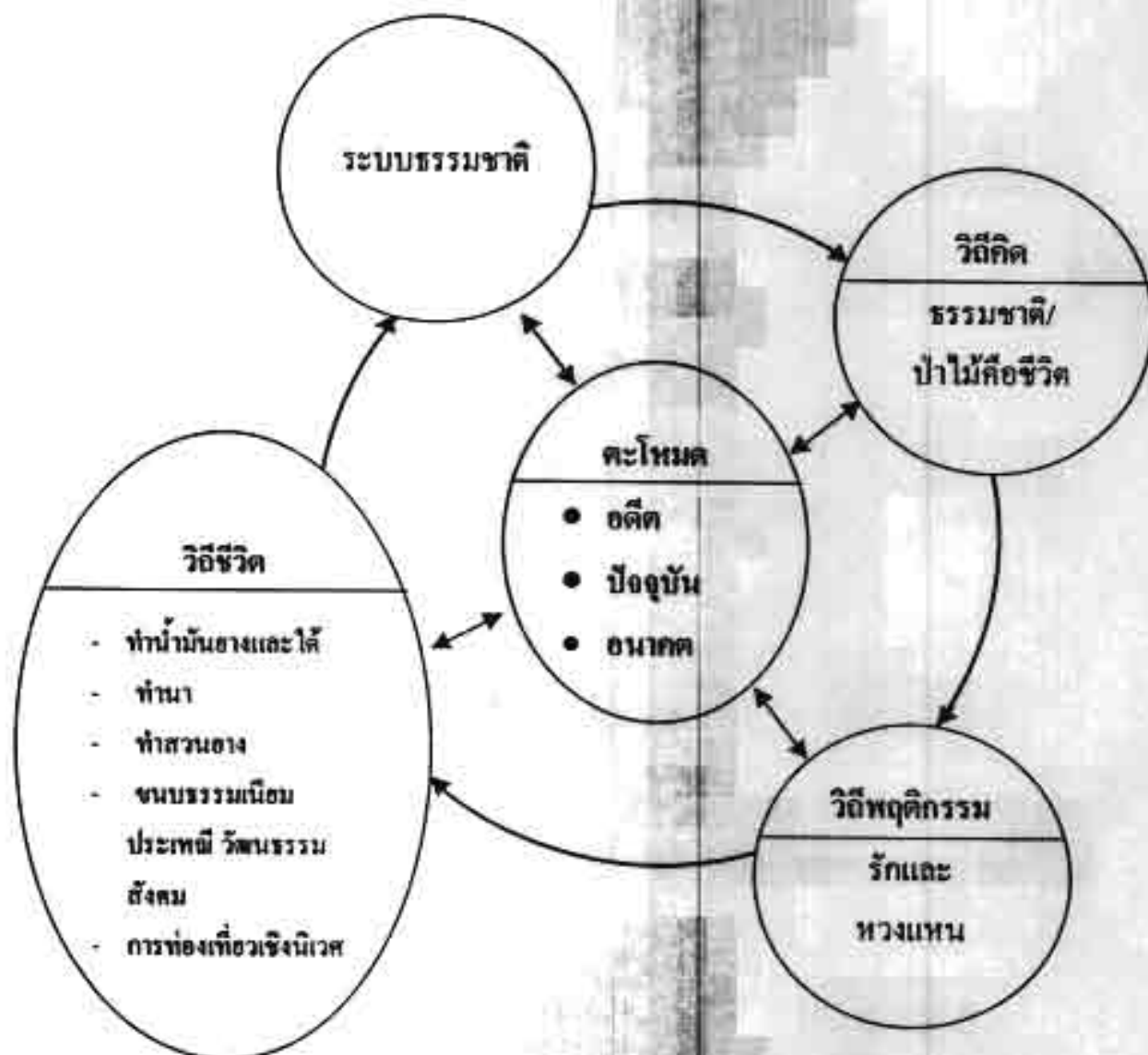
ท่านพระครูสังฆรักษ์วิชาญ ได้กล่าวเสริมว่า นอกจากวิถีชีวิตจะมีความผูกพันกับระบบธรรมชาติแล้ว สิ่งหนึ่งที่ชาวตะโหมคไม่เคยเปลี่ยนแปลงคือ สังคมตะโหมคเป็นสังคมเครือญาติและสังคมเครือธรรม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเอื้ออาทรต่อกัน ผู้ใหญ่ก็ให้ความเมตตาปราณีและสงเคราะห์แก่ผู้น้อยตามวิถีของผู้เป็นบุพการี ส่วนบรรดาอุกหลานก็ให้ความเคารพนับถือและเชื่อฟัง มีความกตัญญู ซึ่งได้กล่าวเป็นคำกลอนไว้ว่า

คอยสอคคอยส่อง	คอยมองคอยเมียง
บ้านไถ่เรือนเคียง	คอยเรียกคอยขาน
ไถ่ถามยามทุกข์	ข้าวสุกข้าวสาร
ช่วยเหลือเจือจาน	กันค้ำน้ำใจ
พริกอยู่บ้านเหนือ	เกลืออยู่เรือนบ้านใต้

น้องให้ไถ่มาพี่เอาปลาไป วิสัยคนไทยอันใจเมตตา
 เนกาดี ทรายเตยขัง องค์พระพุทธรัง ท่านครีธ
 กินคนเคียวถึงจะอ้วนพี แค่มันก็ไม่เคียด

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า วิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวตะโหนดมีความสัมพันธ์กับระบบชนชาติคือระบบชนชาติเป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบอาชีพเพื่อดำรงชีวิตของชาวตะโหนดที่มีความสัมพันธ์กัน จนแยกไม่ออก จนได้กลายเป็นวิถีคิด วิถีพฤติกรรม และวิถีชีวิตของชาวตะโหนด ดังแสดงได้ตามภาพดังนี้

แผนภาพที่ 5 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตและชนบทชนเมืองประเพณีที่มีความสัมพันธ์กับระบบธรรมชาติของชาวตะโหนด

4.3 รูปแบบมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับท้องถิ่น

จากการศึกษาวิถีชีวิตของชาวตะโหนดว่ามีความผูกพันกับธรรมชาติป่าเขาลำเนาไพร ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และอนาคต ในขณะเดียวกัน ปัจจุบันเริ่มมีนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ เริ่มเข้ามาเที่ยวที่ตะโหนดมากขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งในอนาคตต้องมีการผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว ทำให้เสื่อมโทรมลง และเมื่อถึงค่าตามในเวทีประชาคมตำบลว่ารูปแบบมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับตะโหนดเป็นอย่างไร โดยแบ่งเวทีออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. ป่าชุมชนเขาหัวช้าง
2. ถ้ำพระ, ถ้ำฝ่าย, ถ้ำครกบด
3. น้ำตกถานหม่อมจ้อย

โดยให้แต่ละกลุ่มไปคิดเรื่องมาตรฐานที่ควรจะเป็น ใช้เวลา 1 อาทิตย์ และหลังจากนั้น นำข้อมูลของทุกกลุ่ม นำสู่เวทีประชาคมตำบลเพื่อปรับปรุงแก้ไข ซึ่งในที่สุดได้ข้อสรุปถึงรูปแบบมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวของตะโหนดดังนี้

1. ป่าชุมชนเขาหัวช้าง

1.1 มิติทางด้านแหล่งท่องเที่ยว	คุณลักษณะ	เกณฑ์มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สิ่งที่ขาด
ที่ตั้ง หมู่ที่ 9 ล.ตะโหนด	เป็นภูเขาหินปูนที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งสัตว์ป่า พืช ดัน ไม่นานๆ ชนิด สัตว์ป่า สมุนไพรและแหล่งน้ำ	1. ต้องมีความร่มรื่น 2. มีต้นไม้สมบูรณ์ มีสัตว์ป่ามากมาย มีน้ำในลำคลองไหลตลอด	มีความร่มรื่น มีสัตว์ป่า มีสายน้ำในลำคลองตลอดปี	
การเข้าถึง	- มีความปลอดภัย - มีเส้นทางมีคุณภาพ สะดวกปลอดภัย	1. ถนน 3 สาย 2. ป้ายสื่อ-บอกทาง 3. การบริการดูแล 4. ยานพาหนะ	1. ถนนอัดบดลูกรัง 2. มีป้ายบอกเส้นทาง 10 ป้าย และป้ายบอกเส้นทางศึกษาธรรมชาติ 50 ป้าย	1. อัดบดถนนสายหัวช้าง-โพธิ์หนูน ระยะทาง 300 เมตร 2. ปรับปรุงถนนอัดบดสายคลองน้ำ-โพธิ์หนูน ระยะทาง 3.5 กม.

1.3 มิติทางด้าน เศรษฐกิจ-สังคม	คุณลักษณะ	เกณฑ์มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สิ่งที่ขาด
ผลประโยชน์ต่อ ชุมชน	1. เป็นที่พักผ่อน 2. เป็นที่แลกเปลี่ยน ความรู้ 3. เป็นแหล่งอาหาร ชุมชน 4. เป็นแหล่งรายได้ ของชุมชน	1. มีสถานที่ พักผ่อน 1 ที่ 2. มีเส้นทางศึกษา ธรรมชาติ 3 สาย	1. ที่มีพักจำนวน 7 ห้อง 2. มีป้ายชื่อ 3. มีกลุ่มในการ บริการด้านต่างๆ	-
1.4 มิติทางด้าน คุณค่าต่อการ ท่องเที่ยว	สะอาด สะดวก สบาย ปลอดภัย ได้ความรู้	1. การให้ความรู้ที่ดี 2. บริการให้ความ สะดวก	นักท่องเที่ยวมี ความประทับใจ	-
การมีส่วนร่วม	1. ประชาคมตำบล ตะโหนด และ ประชาชน ต้อง มีส่วนร่วมใน การจัดการ การท่องเที่ยว 2. มีกฎระเบียบใน การเข้าเที่ยว	1. มีความปลอดภัย 2. มีการดูแลสุขภาพ 3. มีกลุ่มมัคคุเทศก์ 4. มีกลุ่มแม่บ้าน 5. ที่พัก 6. มีกิจกรรมร่วม เป็นประจำทุกปี 7. มีชุดเสื้อผ้าและ ป้ายชื่อของกลุ่ม ต่าง ๆ 1. ห้ามพกพาอาวุธ เข้าไปในพื้นที่ 2. ห้ามนำสิ่งของ ในพื้นที่ออกมา 3. ห้ามสุปกรณณ์ เครื่องดื่ม เช่น ขวด แก้ว พลาสติก เข้าใน พื้นที่	จัดให้มีกลุ่มต่าง ๆ	

เศรษฐกิจ-สังคม	คุณลักษณะ	เกณฑ์มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สิ่งที่ขาด
		4. ห้ามนำขยะพลาสติค เข้าในพื้นที่ 5. ห้ามแต่งกาย ไม่เหมาะสม ในการอาบน้ำ ในถังคลอง 6. ให้ทุกคนนำถุง ร้องไปทุกครั้ง (อุปกรณ์ชนิดหนึ่ง ใช้น้ำมือหลวงทาง)		
1.5 มิติทางด้าน ศิลปวัฒนธรรม	คุณลักษณะ	เกณฑ์มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สิ่งที่ขาด
อัตลักษณ์	1. วิถีชีวิตเอกลักษณ์ เฉพาะถิ่น มี ความหลากหลาย ในพื้นที่ 2. ถูกต้อง อุปกรณ์ สื่อ สัญลักษณ์	1. มีมรดกเทศก ท้องถิ่น 2. เรื่องราวเป็น วิถีชีวิตในอดีต 3. ทำจากไม้ไผ่	1. จัดทำคู่มือสื่อ เส้นทางศึกษา ธรรมชาติ 2. นักท่องเที่ยว จะต้องนำติดตัว ตลอด	-
คุณค่าทาง ภูมิปัญญา	ความรู้ของชุมชน	1. ด้านอนุรักษ์ 2. สมุนไพร 3. ศักดิ์วิปา	จัดรวบรวมภูมิ ปัญญาในท้องถิ่น	-
คุณค่าทาง สุนทรียภาพ	1. มีถังคลองสวยงาม 2. มีจุดชมวิว 3. มีร่องเก้านารี 4. มีนกนา ๆ ชนิด 5. มีสมุนไพรนานา ชนิด	1. มีคลองสะอาด 2. มีสัตว์ให้ดู 3. มีดอกไม้พรรณ ไม้ให้ดู 4. มีสมุนไพร เพื่อ ศึกษาหาความรู้	ต้องอยู่ใน สภาพเดิม	- รวบรวมจัดทำเป็น เอกสาร - ภาพถ่าย

1.6 มิติทางด้านประวัติศาสตร์	คุณลักษณะ	เกณฑ์มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สิ่งที่ขาด
	- สิ่งที่เกิดเหนี่ยวทางจิตใจของชุมชน - เป็นที่ตั้งของชุมชนในอดีต - ทางเดินผ่าน - เส้นทางเดินของชาวอินเดีย	- สถานที่สักการะบูชา - จัดทำป้ายบอกสถานที่	- ทำศาลาพร้อมรูปสัญลักษณ์ - ทำป้ายบอกสถานที่ 2 แห่ง	- ศาลาขนาดกว้าง 3 x 4 x 2 เมตร - หลังคามุงกระเบื้อง - ทำป้าย 2 ป้าย

2. ถ้าพระ ถ้าฝ่าย ถ้ากรกบด

มิติทางด้านแหล่งท่องเที่ยว	คุณลักษณะ	เกณฑ์มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สิ่งที่ขาด
	- ที่ตั้งบ้านหัวช้าง ม.2 ต.ตะโหมค - มีทางเดินเท้า ปูด้วยซีเมนต์ - บ่อพัก ขนาดกว้าง 2.00 เมตร ห่างจากถนน - สายป้อน-คลองห้วยประมาณ 1,500 เมตร - บริเวณทางเดินยังมีพันธุ์ไม้หายากชนิด ที่น่าสนใจ(ต้นกูด)	1. ทำให้ประชาชนเกิดความหวงแหนถ้าพระ,ถ้าฝ่าย,ถ้ากรกบดมากขึ้นเพราะจะทำให้เกิดรายได้ในชุมชน และได้มีการศึกษา วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านหัวช้าง - มีการศึกษาประวัติศาสตร์ของถ้าพระ-วังวัด ทวดศพหัวช้าง และบรรพบุรุษ	- มีศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ระดับตำบลตั้งอยู่ที่วัดตะโหมค - มีศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงนิเวศระดับหมู่บ้าน ตั้งอยู่ที่บ้านหัวช้าง ม.2 ต.ตะโหมค - ที่เก็บขยะมูลฝอยอยู่เป็นระยะ ตามเส้นทางเดินเท้า - มีวิธีกำจัดขยะโดยฝังกลบ	- ทางเดินเท้าระยะทาง 1,500 ม. - ที่เก็บขยะมูลฝอย - ป้ายบอกสถานที่ - ไฟฟ้า 1,500 ม. - ศูนย์บริการท่องเที่ยวหมู่บ้าน

มิติทางด้าน แหล่งท่องเที่ยว	คุณลักษณะ	เกณฑ์มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สิ่งที่ขาด
	- อำเภอมีความกว้างประมาณ 6 เมตร ยาวประมาณ 30 เมตร ฝาค้างน้ำเป็นผิวเรียบ มีภาพลายเส้นพระพุทธรูปในสมัยโบราณ - ห่างจากอำเภอประมาณ 250 เมตร มีฝาค้างน้ำกับอาคารกบตที่มีความสวยงาม - มีการบริการ/มีผู้ให้บริการคอยให้บริการทุกชั้นตอน - มีศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในหมู่บ้าน - เป็นแหล่งกำเนิดผลิตน้ำมัน อีกรแหล่งแรกในชุมชนตะไหมด - เคยเป็นสถานที่ตั้งวัดในสมัย	- ได้ชมหินย้อยรูปร่างต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติที่งดงามภายในถ้ำครกบดและถ้ำฝาย - ได้ศึกษาพันธุ์ไม้นานาชนิดและยังสามารถ - เดินทางเชื่อมต่อไปยังชุมชนป่าเขาหัวช้าง 1. น้ำตกท่าช้าง-น้ำตกถ่านหม่อมซู้ 2. ห้วยท่าลาดระบบธรรมชาติในถ้ำทุกชนิดและห้วยน้ำออกจากถ้ำ	- ชาวบ้านมีจิตใจโอบอ้อมอารี - มีคณะทำงานคอยให้บริการทุกชั้นตอน	

มิติทางค้ำ แห่งท่งเทีว	คุณลักษณะ	เกณฑ์มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	ถึงที่ขาด
	- โบราณ จาก เพลาวัดตะเพียน บางแก้วเคยเป็น ที่ตั้งวัดในสมัย อยุธยา	-	-	

3. น้ำตกถานหม่อมจ้อย

แห่งท่งเทีว	คุณลักษณะ	เกณฑ์มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	ถึงที่ขาดอยู่
น้ำตกถาน หม่อมจ้อย	ที่ตั้ง หน่วย 9 บ้าน ตะโหมค ม.11 ต.ตะโหมค อ.ตะโหมค จ.พัทลุง เป็นพื้นที่ส่วนหนึ่ง ของเขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่าเขาบรรทัด บริเวณน้ำตกเป็นพื้นที่ ที่มีความสวยงาม ตามธรรมชาติ เหมาะ เป็นแหล่งพักผ่อน หย่อนใจ, แหล่งศึกษา หาความรู้ทางค้ำ ธรรมชาติวิทยา	1. การเข้าถึง - มีความ ปลอดภัย 2. การรักษา คุณ ภาพของ สิ่งแวดล้อม - การกำจัดขยะมูล ฝอย 3. เศรษฐกิจ สังคม - ผลประโยชน์ต่อ ชุมชน - ความคุ้มค่าของ การ เทียวชม - การมีส่วนร่วม ของ ชุมชน	1. มีถนนเข้าถึง ตัวน้ำตก 2. มีป้ายบอก 3. ชาวบ้าน สามารถ จำหน่ายผลิตภัณฑ์ ของชุมชน บ้าน 4. ชาวบ้านเข้าไป มีส่วนร่วมใน การบริหาร จัดการและ พัฒนา	

แหล่งท่องเที่ยว	คุณลักษณะ	แผนแม่บทฐาน	ตัวชี้วัด	สิ่งที่ขาดอยู่
		4. ศิลปะวัฒนธรรม - คุณค่าทางภูมิ ปัญญา - คุณค่าทางประวั ศาสตร์	5. ผลิตภัณฑ์กลุ่ม แม่บ้าน 6. ศูนย์ฝึกศิลปะ ที่บ้าน 7. เป็นพื้นที่ ประวัติศาสตร์	- จัดสร้าง อนุสาวรีย์ ทำนบฝักรู้ พร้อมบวร รวม 7 คน - ทำป้าย ประวัติทว ติะเต็ม
		5. คุณค่าของการ เรียนรู้และการ ศึกษา 6. การบริหาร จัดการ	8. เป็นแหล่ง ศึกษาธรรมชาติ 7. จัดชุดรักษา ความปลอดภัย ร่วมกับ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ และตำรวจ ท้องถิ่น 8. จัดระเบียบ	- จัดสร้างศูนย์ สัมมนาพร้อม อุปกรณ์ศูนย์ - จัดอบรมด้าน ภาษาให้กับ บุคลากรใน พื้นที่ - จัดชุดรักษา ความปลอดภัย ร่วมกันเจ้า หน้าที่ป่าไม้ ตำรวจและ ตำรวจท้อง ถิ่น - เขียนป้ายห้าม นักท่องเที่ยว พกพาอาวุธ - เก็บค่าบริการ รวบรวม วนค์คัน 10 บาท

แหล่งท่องเที่ยว	คุณลักษณะ	เกณฑ์มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สิ่งที่ขาดอยู่ รถยนต์คันละ
			- จัดระเบียบร้านค้า, มีป้ายบอกราคาสินค้า - ใช้วัสดุจากธรรมชาติในการบรรจุอาหาร - จัดการเรื่องขยะมูลฝอย	20 บาท - มีป้ายบอกราคาสินค้า - ร้านค้า, การแต่งกายของพ่อค้าแม่ค้าต้องถูกหลักอนามัย - จำกัดพื้นที่ของร้านค้าและพื้นที่รับประทานอาหาร - ใช้วัสดุจากธรรมชาติในการบรรจุอาหาร - แยกประเภทขยะ

4.4 ระเบียบของการเข้าท่องเที่ยวเชิงนิเวศทะเลหมอก

ที่ประชุมประชาคมตำบลทะเลหมอก ได้กำหนดระเบียบของการเข้าท่องเที่ยว, ระเบียบของคณะกรรมการ ตัวอย่างโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามรายละเอียด ดังนี้

1. ต้องแจ้งศูนย์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทะเลหมอก พร้อมจ่ายค่าธรรมเนียมในการเข้ามาเที่ยวทุกครั้ง
2. การเข้ามาท่องเที่ยวเชิงนิเวศทะเลหมอกจะต้องมีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเข้าไปด้วยทุกครั้ง
3. กรณีมีการพักแรมค้างคืนในป่า จะต้องมิใช่ดูแลเข้าไปทุกครั้ง
4. อาหารสำหรับบริการนักท่องเที่ยวที่พักในชุมชนและในป่า จะต้องเป็นอาหารในชุมชนหรืออาหารในท้องถิ่น
5. การแต่งกายอาบน้ำในลำคลอง ในห้วย ต้องเหมาะสม
6. ห้ามเก็บพืชและสัตว์ ตลอดจนรังของในป่าออกมา (ยกเว้นขยะต่าง ๆ)
7. ห้ามเอาขวดน้ำพลาสติก ขวดแก้วเข้าไปในป่า (เว้นแต่ถุงขยะ)
8. ห้ามนำยาเสพติดเข้าไปในพื้นที่
9. ห้ามนำอาวุธปืน เข้าไปในป่า (เว้นแต่คณะกรรมการดูแลความปลอดภัย)
10. ห้ามนำสุราหรือของมึนเมาเข้าไปในป่า
11. ห้ามจุดก่อกองไฟ นอกเหนือจากจุดที่กำหนดให้
12. ในการเข้าไปเส้นทางศึกษาธรรมชาติหรือในป่าจะต้องนำ "ลูกธนู" ติดตัวไปด้วยทุกครั้ง
13. หากไม่มีเหตุอันสมควรห้ามเป่า "ลูกธนู" (เว้นแต่หลังจากขอความช่วยเหลือหรืออันตราย)
14. กรณีนักท่องเที่ยวทำอุปกรณ์การท่องเที่ยวเสียหาย จะต้องชดใช้ค่าเสียหายตามความเป็นจริง

4.5 ระเบียบของคณะกรรมการการท่องเที่ยวทะเลไหมค

1. ในการเข้าไปทำหน้าที่ของคณะกรรมการจะต้องแสดงบัตรประจำตัวกรรมการการท่องเที่ยวทะเลไหมค พร้อมกับรายงานตัวให้นักท่องเที่ยวทราบทุกครั้ง
2. การแต่งกาย สุภาพ เรียบร้อย เหมาะสม (ตามเอกลักษณ์ของชุมชน)
3. การพูดจา สุภาพ อ่อนน้อม
4. มีคุณเทศก์ ต้องเป็นคนในท้องถิ่น
5. มีคุณเทศก์ คุณความปลอดภัย พยาบาล ลูกหาบ แม่บ้าน รอรับส่งนักท่องเที่ยว ต้องผ่านการฝึกอบรม การฝึกงาน และต้องผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการการท่องเที่ยวทะเลไหมค
6. คณะกรรมการ, คณะทำงานตามข้อ 5 จะต้องเป็นสมาชิกของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งของเครือข่ายการท่องเที่ยวทะเลไหมค
7. ไม่ดื่มสุราหรือของมึนเมาขณะปฏิบัติหน้าที่
8. กรณีคณะทำงานหรือคณะทำงานไม่ปฏิบัติตามระเบียบของศูนย์การท่องเที่ยวทะเลไหมค ถือว่าได้ขาดคุณสมบัติในการเป็นคณะกรรมการหรือคณะทำงาน (ข้อ 5) ของศูนย์การท่องเที่ยวทะเลไหมค

4.6 ตัวอย่างโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศะโหมค

1 วัน

1.1	เช้า - ศึกษาเส้นทางธรรมชาติป่าชุมชนเขาหัวช้าง เที่ยง - อาหารท้องถิ่น 1 มื้อ บ่าย - ศึกษาป่าประวัติศาสตร์(ถ้ำพระ) – ถ้ำครกบด
1.2	เช้า - ศึกษาเส้นทางธรรมชาติ น้ำตกหม่อนจู๋ เที่ยง - อาหารท้องถิ่น 1 มื้อ บ่าย - ชมห้องสมุด - ฟังบรรยายสภาพถ้ำ
1.3	เช้า - เที่ยวชมน้ำตกท่าช้าง เที่ยง - อาหารท้องถิ่น 1 มื้อ บ่าย - ฟังบรรยายกลุ่มเกษตรกรทำนาตะโหมค - ชมกลุ่มแม่บ้านน้ำพริกใบตำม้ง
1.4	เช้า - ชมสวนระบบ นวเกษตร เที่ยง - อาหารท้องถิ่น 1 มื้อ บ่าย - ชมศูนย์วัฒนธรรม - ชมฟังการบรรยายสรุปวิถีชีวิตชาวตะโหมค

อัตราค่าบริการ 1 โปรแกรม / 1 ท่าน / 550 บาท

2 วัน

2.1	วันแรก	เที่ยง	- ชมและฟังบรรยายสรุปห้องสมุดเฉลิมพระเกียรติ
		บ่าย	- ศึกษาเส้นทางศึกษาธรรมชาติน้ำตกหม่อมจุ้ย
		เย็น	- อาหารท้องถิ่น/กาแฟ 1 มื้อ
		กลางคืน	- ทำกิจกรรม
	วันที่สอง	เช้า	- อาหารท้องถิ่น/กาแฟ 1 มื้อ
			- ศึกษาธรรมชาติป่าชุมชนเขาหัวช้าง
		เที่ยง	- อาหารท้องถิ่น 1 มื้อ
		บ่าย	- ฟังบรรยายสรุปกลุ่มเกษตรกรทำนาตะโพน
			- ชมการสาธิตการทำน้ำพริกใบตำมัง

2.2	วันแรก	เที่ยง	- ชมและฟังบรรยายสรุปห้องสมุดเฉลิมพระเกียรติ
		บ่าย	- เดินชมธรรมชาติน้ำตกท่าช้าง
		เย็น	- อาหารท้องถิ่น/กาแฟ 1 มื้อ
		กลางคืน	- กิจกรรมวิถีชีวิตชุมชนในอดีต
	วันที่สอง	เช้า	- อาหารท้องถิ่น/กาแฟ 1 มื้อ
			- ชมสวนระบบ นวนกข
		เที่ยง	- ชมถ้าประวัติศาสตร์(ถ้าพระ)
			- ผจญภัย (ถ้าครบค)

อัตราค่าบริการ 1 โปรแกรม/1 ท่าน/990 บาท

4.4 ทำอย่างไรให้ชุมชนตะโหมมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการจัดการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นงานต่อเนื่องที่จะต้องดำเนินการ

จากการค้นหาคำตอบของประเด็นคำถามในข้อที่ 1 โดยใช้กรอบแนวคิดความเข้มแข็ง
ของประชาคมตำบล เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนกระบวนการ ฉะนั้น ในขั้นตอนต่อไปจะ
ต้องดำเนินการ คือ การสร้างความเข้มแข็งของประชาคมตำบล ตามกรอบแนวคิด 5 ประการ
ดังนี้

1. โครงสร้างเชิงระบบสาธารณะและช่องทางสื่อสาร
2. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน
3. ภาวะการนำและผู้นำชุมชน
4. การพึ่งตนเอง
5. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบัน
6. ความรู้สึกของประชาชนเกี่ยวกับความเป็นชุมชนหรือความผูกพันระหว่างกัน
ของชุมชนและบรรทัดฐานของความร่วมมือกันในชุมชน

ซึ่งจะต้องทำการศึกษาและสนับสนุนการจัดกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อน
ประชาคมตำบลตะโหมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการจัดการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของตำบล

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การเสริมสร้างความเข้มแข็งประชาคมตำบล เพื่อกำหนดมาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิตและ ขนบธรรมเนียมประเพณี ของชาวตะโหนดมีความสัมพันธ์กับระบบธรรมชาติอย่างไร และเพื่อค้นหารูปแบบมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับท้องถิ่น และทำอย่างไรให้ชุมชนตะโหนดมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีขอบเขตของการศึกษา ดังนี้

5.1 ขอบเขตของการเสริมสร้างความเข้มแข็งประชาคมตำบล เพื่อใช้เป็นตัวขับเคลื่อนกระบวนการ ได้ใช้กรอบแนวคิดเป็นแนวทางในการดำเนินงาน โดยยึดปัจจัยหลัก ดังนี้

1. โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะและช่องทางสื่อสาร
2. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน
3. ภาวะการนำและผู้นำชุมชน
4. การพึ่งตนเอง
5. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบัน
6. ความรู้สึกของประชาชนเกี่ยวกับความเป็นชุมชนหรือความผูกพันระหว่างกันของชุมชนและบรรทัดฐานของความร่วมมือกันในชุมชน

5.2 ขอบเขตด้านเนื้อหาสาระ เป็นการค้นหาคำตอบในประเด็นคำถามหลัก ดังนี้

1. วิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวตะโหนด มีความสัมพันธ์กับระบบธรรมชาติอย่างไร
2. รูปแบบมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับท้องถิ่นเป็นอย่างไร และทำอย่างไรให้ชุมชนตะโหนดมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

5.3 วิธีเก็บข้อมูล

- ข้อมูลที่เป็นตัวเลข ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ส่วนข้อมูล จปฐ. , กชช.2 ค. ทะเบียนราษฎร

- ข้อมูลที่เป็นบริบททางสังคม จะใช้วิธีจัดเวทีประชาคม และถอดบทเรียน โดย
ใช้เทคนิค AIC, FSC แผนผังเวนน์ และใช้วิธีสำรวจ สังเกต ควบคู่กันไป

5.4 การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. คณะผู้วิจัยมีการตรวจสอบข้อมูล โดย
 - จัดระบบข้อมูลที่เป็นตัวเลข
 - จัดระบบข้อมูลไม่เป็นตัวเลข
 - หาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล
 - ตีความให้ความหมาย
2. จัดเวทีสะท้อนข้อมูลชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้รับประโยชน์ ดังนี้
 - ชุมชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูลในเรื่อง บริบทของชุมชน
 - เป็นการตรวจสอบข้อมูลว่ามีความเห็นตรงกันหรือไม่ว่า ปัญหาและ
ความต้องการของคนในชุมชน คืออะไร (การตอบคำถามการวิจัย)
 - คนในชุมชนรู้จักกันมากขึ้น
 - รู้จักชุมชนของตนเองในแง่มุมต่าง ๆ มากขึ้น
 - เพื่อขับเคลื่อนกระบวนการตามกรอบประชาคม

5.5 สรุปผลการศึกษา

5.5.1. กรอบความเป็นประชาคม เพื่อแสดงถึงความเข้มแข็งของประชาคม

ตำบลตะโหมค

1. ภาวะความเป็นผู้นำ

ชุมชนตำบลตะโหมคมีผู้นำที่เป็นธรรมชาติที่โดดเด่น โดยมีทั้งจุดเด่น

และจุดด้อย คือ

จุดแข็ง

1. เป็นผู้ที่มีจิตสาธารณะ ทำงานเพื่อส่วนร่วม และมองเห็นปัญหาส่วนรวม
2. มีความรับผิดชอบในงานที่ปฏิบัติ มุ่งให้เกิดความสำเร็จ
3. เป็นผู้ที่มิประสพการณ์หลายด้านเพราะเข้ารับการศึกษอาบรม ศึกษา

สูงจากหน่วยงานต่าง ๆ อยู่เสมอ

จุดอ่อน

มีความมั่นใจในตนเองสูง บางครั้งไม่ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นและ

หยังในศักดิ์ศรี

2. ช่องทางสื่อสารของคน หรือกลุ่มองค์กรในตำบล

ช่องทางการสื่อสารของคน หรือกลุ่มองค์กรในตำบลตะโหมค ส่วนมาก กลุ่มองค์กร กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพเดียวกันจะสื่อสารต่อกันในวิถีชีวิตทั่วไป สถานาวัดตะโหมคจะเป็นศูนย์ข้อมูล แจ้งข่าวสารต่าง ๆ นอกจากนั้น ร้านค้าก็เป็นอีกสถานที่หนึ่งที่คนตะโหมคใช้เป็นแหล่งพูดคุย

3. การสำนึกความเป็นพลเมือง

ในเรื่องของการสำนึกความเป็นพลเมืองของชุมชนตะโหมค อยู่ในระดับที่ค่อนข้างสูง ซึ่งออกมาในรูปของกิจกรรมดังต่อไปนี้

3.1 สถานาวัดตะโหมค

3.2 ชนบธรรมเนียมประเพณี

3.3 เอกลักษณ์ของภาษาและวรรณกรรมอื่น

4. การแก้ไขปัญหาท้องถิ่นร่วมกัน

ในการแก้ไขปัญหาท้องถิ่นร่วมกัน ชุมชนตะโหมค ได้มีการจัดตั้งสถานาวัดตะโหมค เพื่อเป็นเวทีในการแก้ไขปัญหาต่างๆ และเป็นการส่งเสริมความเข้มแข็งของประชาชนที่ต้องทำงานเคียงคู่ไปกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการแก้ไขปัญหาในด้านต่าง ๆ

5. ความสัมพันธ์ระหว่างคน องค์กร และสถาบัน

ในตำบลตะโหมค มีหน่วยงานของรัฐและสถาบันที่สำคัญหลายแห่งด้วยกัน ซึ่งสถาบันเหล่านี้มีทั้งการเกี่ยวเนื่องกันเฉพาะหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละสถาบัน ผสมผสานกับการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนหรือแก้ไขปัญหาาร่วมกัน โดยใช้สถานาวัดตะโหมค ซึ่งเป็นสถาบันที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนเป็นศูนย์กลางเชื่อมความสัมพันธ์กับองค์กรต่าง ๆ

6. ความรู้สึกของประชาชนในด้านที่เกี่ยวกับความเป็นชุมชน หรือความผูกพันระหว่างกันของชุมชนและบรรทัดฐานของความร่วมมือกันในชุมชน

ประชาชนตำบลตะโหมคจะมีความผูกพันของคนในชุมชนรวมกันได้

2 ประเด็น คือ

6.1 ความผูกพันในการประกอบอาชีพ

6.2 ความผูกพันในลักษณะเครือญาติ

5.5.2. การศึกษาวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวตะโหนดกับ ความสัมพันธ์กับระบบธรรมชาติ

จากผลการศึกษาวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวตะโหนด มีความสัมพันธ์กับระบบธรรมชาติอย่างไร โดยใช้เทคนิคการระดมสมองแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ (AIC) โดยให้ทุกคนมองภาพความสัมพันธ์ ในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต และสามารถสรุปได้ว่า วิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวตะโหนดมีความสัมพันธ์กับระบบธรรมชาติของชาวตะโหนด คือ ระบบธรรมชาติ เป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบอาชีพ เพื่อดำรงชีวิตของชาวตะโหนด มีความสัมพันธ์จนแยกไม่ออก จนได้กลายเป็นวิถีคิด วิถีพฤติกรรม และวิถีชีวิตของชาวตะโหนด

5.5.3. การศึกษารูปแบบมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับท้องถิ่น

การศึกษาได้แบ่งเวทีออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ป่าชุมชนเขาหัวช้าง, อำเภอถ้ำผา, อำเภอภักดี, น้ำตกถ้ำผา โดยให้แต่ละกลุ่มไปคิด ในเรื่องมาตรฐานที่ควรจะเป็น ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

1) กลุ่มป่าชุมชนเขาหัวช้าง ที่ตั้ง หมู่ที่ 9 ต.ตะโหนด มีเกณฑ์มาตรฐาน ดังนี้

1. ต้องมีความร่มรื่น มีต้นไม้สมบูรณ์ มีสัตว์ป่ามากมาย
2. มีแม่น้ำในลำคลองตลอดปี
3. ป่าชบ่อเสือ - บ่อทาง
4. มีการบริการดูแลนักท่องเที่ยว
5. ยานพาหนะเข้าถึง
6. ไม่มีขยะมูลฝอยทิ้งเรี่ยราด
7. น้ำบริโภคด้วยกระบอกไม้ไผ่
8. ไม่ส่งเสียงดังรบกวนธรรมชาติ
9. การดูแลแหล่งท่องเที่ยวด้วยความระมัดระวัง โดยเฉพาะจุดที่เปราะบาง
10. มีป้ายบอกชื่อจุดต่าง ๆ โดยเฉพาะจุดที่มีความเปราะบาง
11. มีสถานที่พักผ่อน 1 ที่
12. มีเส้นทางศึกษาธรรมชาติ 3 สาย
13. การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว
14. บริการให้ความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และมีความปลอดภัยและมีความประทับใจ

15. มีชุดเสื้อผ้าและป้ายชื่อของคณะกรรมการ
16. ห้ามพกพาอาวุธเข้าในพื้นที่
17. หามนำสิ่งของในพื้นที่ออกมา
18. ห้ามอุปกรณ์เครื่องเค็ม, ยาเสพติด เช่น ขวดแก้วพลาสติก เข้าในพื้นที่

2. กลุ่มถ้าพระ ถ้าฝ่าย ถ้าครอบครัว มีมาตรฐาน ดังนี้

ต้องทำให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวเกิดความหวงแหนถ้าพระ ถ้าฝ่าย ถ้าครอบครัว เพราะจะทำให้เกิดรายได้ในชุมชนและยังได้มีการศึกษาวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ของชาวบ้านหัวช้าง และบรรพบุรุษ โดยห้ามทำลายระบบธรรมชาติในถ้าทุกชนิด และห้ามนำออกจากถ้า

3. กลุ่มน้ำตกถ่านหม้อมั่ว มีเกณฑ์มาตรฐาน ดังนี้

การเข้าถึง มีความปลอดภัย การรักษาคุณภาพของสิ่งแวดล้อม การกำจัดขยะมูลฝอย เศรษฐกิจ สังคม ผลประโยชน์ต่อชุมชน ความคุ้มค่าของการเที่ยวชม การมีส่วนร่วมของชุมชน ศิลปวัฒนธรรม คุณค่าทางภูมิปัญญา คุณค่าทางประวัติศาสตร์ คุณค่าของการเรียนรู้และการศึกษา

5.5.4 ทำอย่างไรให้ชุมชนตระหนักมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นงานต่อเนื่องที่จะต้องดำเนินการ

ในการที่จะให้ชุมชนตระหนักมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งเป็นขั้นตอนต่อไปที่จะต้องดำเนินการ คือ การสร้างความเข้มแข็งของประชาคมตำบล ตามกรอบแนวคิด 5 ประการ ดังนี้

1. โครงสร้างพื้นฐานสาธารณะและช่องทางสื่อสาร
2. กระบวนการเรียนรู้ชุมชน
3. ภาวะการนำและผู้นำชุมชน
4. การพึ่งตนเอง
5. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสถาบัน

5.6 อภิปรายผล

จากการที่คณะผู้วิจัย ได้ใช้กรอบแนวคิด ของความเป็นประชาคมตำบล เป็นแนวทางในการขับเคลื่อน เพื่อให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งจะเห็นได้ว่า กรอบแนวคิดดังกล่าวสามารถให้เป็นตัวขับเคลื่อนได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอุษา เทียนทอง ที่ใช้กรอบดังกล่าว ศึกษาถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเป็นประชาคมตำบลขุนไทร ทั้งนี้เพราะกรอบแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่เรียกว่า ประชาคม คือ จิตสำนึกของประชาคม, โครงสร้างองค์กรประชาคม และเครือข่ายประชาคม โดยประชาคมมีบทบาทหน้าที่ คือ การเป็นเวที, การร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ , การร่วมคิดตามผล และการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาและงานวิจัยดังกล่าว สามารถแก้ไขจุดอ่อนของโครงการวิจัยการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วมของตำบลกรุงชิงได้ เพราะจุดอ่อนของกรุงชิง คือ ความขัดแย้งภายใน, ตำนักร่วม, การยอมรับกันเอง ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการวิจัยครั้งนี้ใช้กรอบแนวคิดของการเป็นประชาคมเป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดกิจกรรมดังกล่าว ซึ่งสามารถต่อยอดงานวิจัยของกรุงชิงได้ แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ยังเป็นจุดอ่อนอยู่ ซึ่งเหมือนกับของกรุงชิง คือ ความรู้ทางวิชาการและคำนิยามจากภายนอก ซึ่งถ้าประชาคมตำบลกะโหลกมีความเข้มแข็งก็จะสามารถแก้ไขปัญหานี้ได้

ในเรื่องวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวตะโหนดกับความสัมพันธ์กับระบบธรรมชาติ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ระบบธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของชาวตะโหนด ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และอนาคต คือการทำนํ้ามันยาง การเจาะยาง การเผายาง การคั่นนํ้ามันยางและทำได้สู่การทำไร่และการทำสวนยาง การปลูกไม้ดอกและไม้ประดับ การทำสวนผลไม้ ซึ่งสอดคล้องกับ สนิท สมักรการ ที่กล่าวว่า วิถีชีวิตโดยส่วนรวมของประชากรกลุ่มหนึ่งรวมเรียกว่า วัฒนธรรม และวัฒนธรรมเป็นระบบคุณค่าที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคม เป็นแบบแผนกำหนดพฤติกรรมของคน วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ได้รับการปลูกฝังและถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เพื่อความต่อเนื่องและความอยู่รอดของสังคมหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามในการที่ตะโหนดยังมีจุดอ่อนอยู่ คือ คำนิยามจากภายนอก ซึ่งถ้าไม่มีการควบคุมหรือป้องกัน จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่จะเป็นผลกระทบต่อยุทธศาสตร์สังคมเดิมในด้านลบได้ เพราะวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตของคนเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่มีการหยุดนิ่ง การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม อาจเกิดขึ้นจากกระบวนการภายในสังคม หรืออาจเกิดขึ้นจากสังคมนั้น ต้องปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อสื่อเปลี่ยนแปลงที่มาจาก

ภายนอก เช่น วิชาการ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ หรือจากกระแสผลักดันทางเศรษฐกิจ การเมือง

5.7 ข้อเสนอแนะ

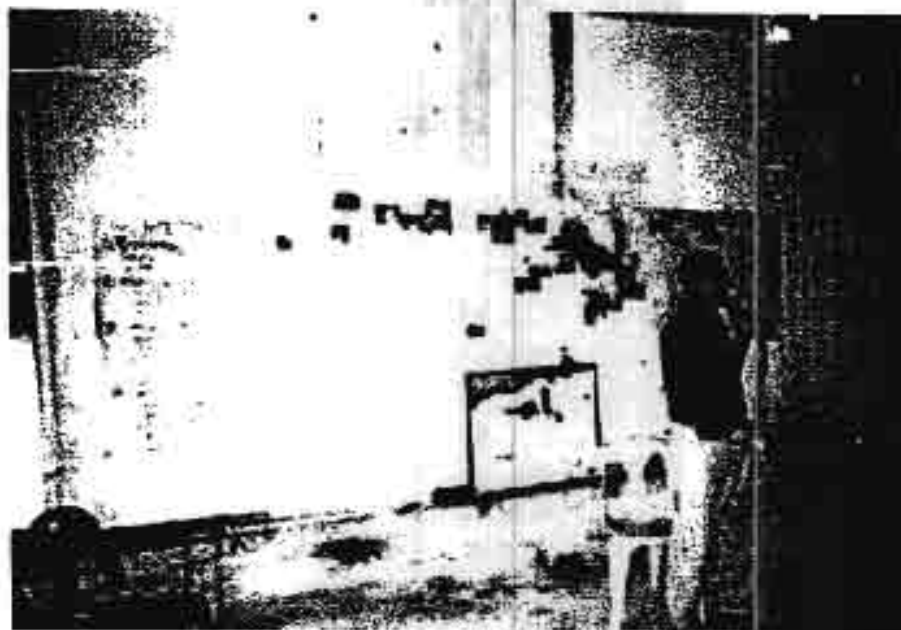
1. เพื่อเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนตะโหนดในการมีส่วนร่วมขององค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น เทศบาลตำบลตะโหนด, อบต.ตะโหนด ควรมีการระดมสมองร่วมกันจัดทำ แผนแม่บทการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลตะโหนด
2. เนื่องจากกลุ่มองค์กร/ชุมชน ภายนอกตลอดจนสถานศึกษาเห็นความสำคัญของการดำรงชีพของชาวตะโหนดว่ามีความเป็นมาอย่างไร โดยเฉพาะกระบวนการการขับเคลื่อนของสถานวัดตะโหนด จึงทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งจนถึงปัจจุบัน จึงควรรวบรวมองค์ความรู้ (การถอดบทเรียนการทำงานของสถานวัดตะโหนด) ออกเผยแพร่เพื่อเป็นคู่มือใช้เป็นแนวทางปฏิบัติกับชุมชนของตนเองต่อไป
3. ควรมีการจัดตั้งศูนย์ประสานงานและบริหารการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลตะโหนด ที่วัดตะโหนด ด้วยวัดตะโหนดเป็นศูนย์ธรรมของชุมชนเป็นจุดศูนย์กลางทางการท่องเที่ยวและมีบุคคลที่พร้อมที่จะให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจ
4. ควรมีการสนับสนุนการจัดกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนประชาคมตำบลตะโหนด อย่างต่อเนื่องให้มีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของตำบล

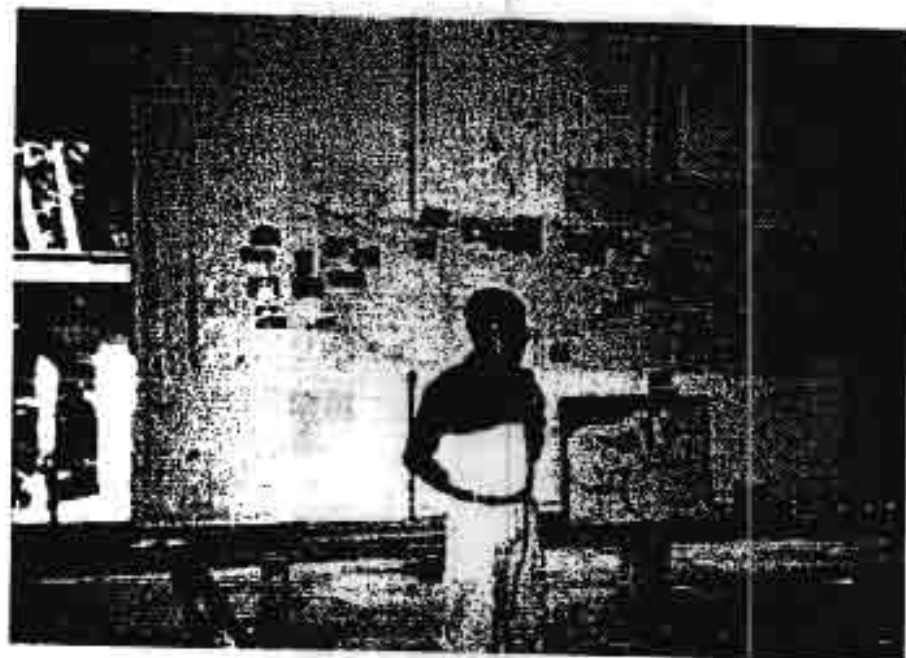
5.8 ปัญหาอุปสรรค

1. พื้นที่การท่องเที่ยวที่อยู่ในการควบคุมดูแลของหน่วยงานภาครัฐบางส่วน ซึ่งต้องปฏิบัติตามนโยบายของหน่วยงาน ทำให้ขาดการเชื่อมต่อของเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ ซึ่งมีไม่เป็นคนในพื้นที่
2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังยึดรูปแบบการรับฟังคำสั่งจากเบื้องบนตามสายการบังคับบัญชา ทำให้เป็นอุปสรรคในการทำงานในแนวราบ ตามรูปแบบของประชาคม

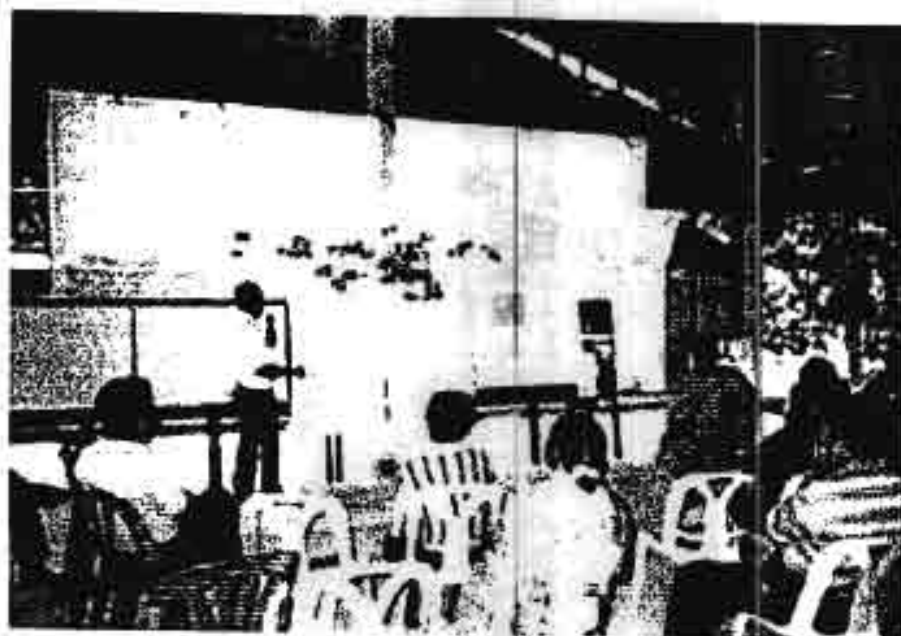

สรุปองค์ความรู้/กำหนดมาตรฐานการทอเกี่ยวร่วมกัน มีนายไพบุลย์ เกียรติสุขเกษม
รอง ผวจ.พัทลุง มาร่วม ท่านให้ข้อคิดว่า โครงการแบบนี้ต้องมี "เจ้าภาพ"
บังเอิญวันนี้ ตัวแทน ททท.ภาคใต้ เขต 2 ก็มาร่วมด้วย

บริเวณน้ำตกถานหม่อมจ้อย นอกจากใช้เป็นแหล่งพักผ่อนศึกษาธรรมชาติแล้ว
ยังมีอาคารอเนกประสงค์และที่พัก เหมาะแก่การใช้เป็นเวทีเสวนา แลกเปลี่ยน
เรียนรู้ สงบ เกือบ ธรรมชาติสวยงาม

ถ้าพระ เป็นอีกจุดหนึ่งที่ต้องบูรณะ ให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษา
อยู่ในความดูแลของกลุ่มพัฒนาเขาหลักไก่อ

เหนือน้ำตกท่าช้าง มีถ้ำ เหมาะแก่การพักผ่อน

ร่วมสรุปบทเรียนในการสำรวจระบบนิเวศทุกครั้ง

สภาพค่ายพักแรมของปทุมธานีเขาวัง
เหมาะสำหรับเป็นที่ศึกษาเรียนรู้ของผู้สนใจ

ทีมงานวิจัย ประกอบด้วย พระภิกษุ นักวิชาการ นักอนุรักษ์
กลุ่มผู้นุรักษ์ป่า ร่วมกันสำรวจระบบนิเวศ เพื่อหาพื้นที่ให้เป็นจริง

ต้นไม้ใหญ่ในเขตป่าชุมชนเขาหัวช้างมีอีกมากมาย
เหมาะสำหรับเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ของคนรุ่นหลัง

บรรณานุกรม

- กมล สดประเสริฐ. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงานสำนักงานโครงการ
พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ : กระทรวงศึกษาธิการ, 2537.
- ประเวศ วะสี. ประชาคมตำบลยุทธศาสตร์เพื่อเสริมธุรกิจพอเพียง ศิลธรรม และสุขภาพ.
กรุงเทพ : สำนักพิมพ์มติชน, 2541.
- สุนันท์ธนา แสณประเสริฐ. วิถีชีวิตผู้ประกอบการค้าแผงลอย อาหารในเขตเทศบาลเมือง
ถพบุรี. ภาคนิพนธ์ คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2540
- อัมพวัลย์ วิศริรานนท์. วิถีชีวิตของคนไทยรุ่นใหม่. ภาคนิพนธ์ คณะพัฒนาสังคม สถาบัน
พัฒนบริหารศาสตร์, 2541
- อุษา เทียนทอง และคณะ. รายงานการวิจัย ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นประชาคมตำบล
บางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี. กรุงเทพ : มูลนิธิสถาบันชุมชน
ท้องถิ่นพัฒนา, 2541. อัดสำเนา
- องค์ความรู้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชุมชนกรุงชิง : โดยโครงการวิจัยการจัดการท่องเที่ยวเชิง
อนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วมตำบลกรุงชิง, เอกสารอัดสำเนา

